

עיטורי ירושלים

ישיבת 'עטרת ירושלים'

תשרי-חטון תשע"ד | גליון מספר 86

קורות רבנו

לאחר מלחמת ששת הימים ושחרור הכותל המערבי, רבנו חזר פעמים רבות בהתרגשות מרובה על כניסתו לירושלים שבין החומות עם מרן הנזיר זצ"ל במלחמת ששת הימים.

אהבתו של רבנו לכותל הייתה אהבה עזה עם חרדת קודש עצומה.

בהיות העיר העתיקה בידי הירדנים, לפני מלחמת ששת הימים, רבנו נהג בכל תשעה באב לטפס על גג של בית ברחוב הנביאים, שמשם אפשר לראות את השורה העליונה של אבני הכותל המערבי ולהתפלל בדבקות ובבכי.

על אף תשוקתו העזה לכותל, רבנו לא הלך אליו בכל הזדמנות. הוא אמר: "איני הולך בכל יום לכותל, אלא רק כאשר יש צורך והרגשה. הכותל הוא מקום מיוחד, מקום שלא זזה ממנו שכינה".

בתענית אסתר, תלמיד בא לביתו של רבנו כדי להסיעו לשיבה. אמר לו רבנו: "יש לי רעיון, אולי אתה מוכן שניסע לכותל המערבי במקום הישיבה". כמובן, הוא הסכים. רבנו הוסיף: "אבל יש לי בעיה, אני חושש ליוהרא. המנהג שלי הוא להניח תפילין בתענית במנחה, אני מפחד שיגידו עלי שאני צדיק". השיב התלמיד: "הרב לא ידאג, יש עוד אנשים רבים שנוהגים כן". ניסעו לכותל. היה מזג אוויר של יובש וחמסין. התלמיד התייבש ורצה כבר לחזור לביתו, אך רבנו התפלל והתפלל באריכות. פתאום הוא הבחין במצב רוחו של התלמיד, אחז בידו, הסתכל מול הכותל ואמר: "אינני יכול להתנתק מפה, אינני יכול לזוז מפה. קדושת המקום!" פתאום התלמיד חדל להיות עייף וצמא ויכול היה לשהות שם עוד שעות רבות.

ביום ירושלים השני אחרי מלחמת ששת הימים, עמד רבנו מול הכותל כשידי פרוסות והתפלל. כאיש אחד, כל התלמידים נרתעו לאחור למרחק של כמה מטרים, מרוב חרדת קודש, והרגישו שרבנו לא נמצא איתם באותו עולם.

כשהיה מגיע לכותל, רבנו היה מרגיש הרגשה עילאית של אדם גדול, כמו במקווה-טהרה, מרגיש שהוא נטהר מכל קטנות, מכל תפיסה שטחית, מכל פרטיות; שהוא עומד על המקום הכי גבוה בעולם, משקיף על כל ההיסטוריה כאחת ומסתכל על כל הדורות כאחד, רואה את הכל בבת אחת, באחדות אחת.

3	קורות רבינו על גיוס תלמידי ישיבות הרב שלמה אבינר
13	שו"תים קצרים הרב שלמה אבינר
15	גיוס בני ישיבה הרב שלמה אבינר
23	גיוס לתמידי ישיבה הרב שלמה אבינר
25	בין תקנת יהושע בן גמלא לגיוס בני ישיבות הרב רפאל שנוור

ישיבת עטרת ירושלים

הגיא 51, ירושלים העתיקה, ת"ד 1076 ירושלים 91009
טל' 02-6284101, פקס' 02-6261528 | www.ateret.org.il

עיצוב גרפי: סטודיו מ'ר' 052-7203050

לפני נסיעותיו אל הכותל רבנו היה מכין את עצמו. היה אומר שכשמגיעים לכותל המערבי צריך להרגיש שלושה דברים:

א. "מרום מראשון מקום מקדשנו" (התעלות והתרוממות).

ב. "בתוך עמי אנכי יושבת" (קישור לכלל ישראל).

ג. הרגשת טהרה (כמו טבילה).

כשהיה נוסע לכותל המערבי מביתו, היה שם פתק על הכניסה של הבית, בו כתובה היתה רק מילה אחת: "לכותל!"

אמר שמול הכותל יש לחשוב על שני דברים: שנמצאים מול השכינה ועל אחדות ישראל מול השכינה.

ההכנות הנפשיות, הידיעה, והיחס אל שריד בית מקדשנו, יצרו אצל רבנו חרדת קודש עצומה שהתבטאה בכל פרט ביחסו לכותל.

כאשר אחרי מלחמת ששת הימים עלה הדיון על הקמת מחיצה בין גברים ונשים בכותל, השיב רבנו שבמקום שהאדם בא להתייחד עם בוראו שבשמים ולהפנות בתפילה את עיניו כלפי מעלה, מן הדין להסיר מעל ידו אותם גירויים, שיאלצוהו להסב עיניו כלפי מטה ויפריעו אותו מהתרכזותו (ועיין שיחות רבנו 9 איש ואישה 15).

מעשה בתלמיד שהסיע את רבנו אל הכותל והחנה את האוטו ברחבת הכותל. רבנו ניגש בחרדת קודש להתפלל בכותל, אמר מה שאמר, והתחיל לצאת החוצה כשפניו אל הכותל. הוא היה במצב של התלהבות קודש, כשידיו נעו למעלה ולמטה בלי הפסקה. אנשים לאט, לאט התקבצו סביבו לראות מחזה נורא זה - חרדת קודש. רבנו הגיע למכונית והמשיך בתנועות הידיים וכך ללא הפסקה עד שהגיע לביתו.

את עצמת החיבור למקום כותל בית חיינו ביטא באחת הפעמים האחרונות שבא לשם, בדרך היציאה כאשר פניו מופנות אל מקום המקדש, וכך לאט, לאט הלך לכיוון היציאה מן הכותל. בהגיעו לקצה הרחבה הסמוכה לכותל, אחז ביד תלמידו ואמר: 'קשה לצאת מפה'. התלמיד חשב לתומו שהקושי בגלל כאבי הרגליים והייסורים שהוא סובל מהם, אך לאחר מספר שניות הרים רבנו את קולו ואמר בהתרגשות: "איך יוצאים מפה? איך אפשר לצאת מפה?!"

באחת האזכרות למרן הרב זצ"ל רבנו הלך עם תלמידיו להר הזיתים. כאשר החלו לחזור, שמו לב שהשעה מאוחרת ועדיין לא התפללו מנחה. תלמיד אמר לרבנו:

"נקפוץ לכותל להתפלל". רבנו נזף בו: "לכותל אין קופצים!" רבנו ראה שאין ברירה ומוכרחים ללכת לכותל, החל להכין עצמו בחרדת קודש בגשתו לפני שריד בית-מקדשנו. התלמיד ראה את יראת קודשו של רבנו, ומאז נחבט בליבו.

כאשר חתן שאל את רבנו מה להתפלל ליד הכותל לפני החתונה, השיב לו שראוי שהכותל לא יהיה מקום לבקשות פרטיות אלא מקום מפגש עם ריבונו של עולם.

רבנו ראה בכל פגישה עם הכותל, שמתחדש משהו בקשר שלנו אל הכותל, מהכותל אלינו ומאתנו אל הכותל.

כאשר אורח בא לבקרו, רבנו שאל אותו: "היית לפני-כן בכותל"? וכן רבנו התבטא שיש ערך מיוחד לכך שנפגשים עם מישהו בכותל בשעה שנמצאים שם, כי שם דבר איננו במקרה.

באו תלמידים לבקרו מחוץ לעיר ואמרו לו שעתה רצונם לנסוע לכותל. אמר להם שהיה מעכבם אצלו יותר אבל "איננו מתחרה עם הכותל".

בשעת צרה תלמיד ביקש מרבנו שיתפלל עבורו. זירז אותו ללכת לכותל, ששם הדברים נשמעים. היה אומר: "יש אזוניים לכותל! דבר פשוט וידוע הוא להמוני בית ישראל לבוא ולהשמיע שיח שפתותיהם לאזוניים האלה. האזוניים האלה, מקשיבות ושומעות רחשי נפשנו ופעימות לבבנו".

מעשה וראה רבנו בעיתון שמישהו התבטא: ירושלים עיר מקודשת לשלוש הדתות. למחרת הוא כתב לעיתון:

"ירושלים היא קדושה לשלוש דתות", להם לגויים היא קדושה של קברים וחורבן. לנו היא קדושה של חיים, של מלך העולם וקורא הדורות ומסדר תקופותיהם ראשיתם ואחריתם, קדושה של שלמותה ועיקרה של ממלכתיותנו של השבת שכינתו ונבואתו בתוכנו ומתוכנו על כל אפסי ארץ. לנו היא כולה עיר-הקודש-והמקדש, וכולה נקראת מקדש. לנו היא משוש לכל הארץ. היא מרום הרינו וגיא חזיונו. לנו אבניה אבני חומת בית קודשנו ומשגב תפארתנו, גם כאשר הוכנו בחול ואח"כ הוקדשו, וגם כאשר הוחרבו, אבני לבבות הם לנו ובשבילנו, ולנו מחיצותיה-מדרגותיה, תפיסות-פליטה הן לנו לערכי מעלות קדושתה ואחיצות ממשותה המעשית בהלכות הליכות חיינו.

לנו היא המקום, אשר בחר בוחרנו באהבה מכל העמים ונותן לנו תורת אמיתו - וחיי

עולמה-עולמנו. לנו היא מרוממת מתוך כל חיינו כולה ואיתה ועל גבה.

לנו היא נקראת בשמו של הקב"ה והיא קיימת ומתקוממת ומשיבה למקומה ומתחדשת ומתרחבת ומתפשטת ומשתכללת עם שוב ד' שיבת ציון וכינוס בניה לגבולם.

ירושלים הרים סביב לה וד' סביב לעמו מעתה ולעולם.

ירושלים היא המקודשת מתוך כל ארצנו כולה ומחברת כולנו כאחד בהעלותינו כולנו להראות פני ד' אלוהינו.

ירושלים היא מנוחתנו ונחלתנו והיא מתבררת ומתברכת לנו מתוך נקודתה הפנימית של ציון.

(ז' כסליו ה'תשל"ג. להלכות ציבור כרוז כ"ד)

רבנו היה מספר שכאשר עלה לארץ עם הוריו, היו בספינה גם צליינים נוצרים אשר נסעו לירושלים. צליינית שאלה את הרבנית אמו של רבנו: "למה את נוסעת לשם?" היא החזרה לה: "ולמה את נוסעת?" השיבה הגויה: "אני נוסעת להתפלל בכנסיית הקבר". אמרה לה הרבנית: "זה ההבדל בינינו, את נוסעת לאל קבור, ואני נוסעת לאל חי וקיים!"

רבנו היה מסביר שלא רק לכותל יש חיים ואבנים עם לב אדם, אלא ירושלים עצמה במעלת קדושה וחיים רוממים.

הדגיש שביחס לירושלים לא כתוב "לשם עלו שבטים", אלא "שם עלו שבטים", כלומר התעלו.

רבנו ראה בכל פיתוח בירושלים, ובפרט בעיר העתיקה, התקדמות צעדי ענק של הגאולה.

כאשר בא תלמיד לבקש מרבנו רשות (עיין סנהדרין ה ב. עירובין סג א. רמב"ם הלכות תלמוד תורה ה) וברכה לקבוע ישיבה בלב ירושלים בעיר העתיקה, שמח שמחה עצומה וחיזק את ידיו. בראשית חידוש הישוב היהודי ברובע היהודי הישן בירושלים העתיקה על-ידי עטרת כוהנים, תלמיד סיפר לרבנו איך ממשיכים בפעולות גאולת לב ירושלים בית אחר בית, וחיך מלא חסד עולמים האיר את פניו. כאשר פירט התלמיד את שמות הרחובות, אמר לו שאין צורך שיטרח, כי חרותים בזיכרונו כל המקומות האלה שבהם למד בצעירותו. היה רגיל לשאול: "מתי תהיה משפחה עשירית".

שו"ת הכותל המערבי

הרב שלמה אבינר שליט"א

הכותל המערבי

ש: האם זה נכון שאין לומר סתם הכותל אלא יש לומר הכותל המערבי?
ת: כן. כמו שאמרו שעמי הארץ קוראים לארון הקודש ארון. שבת לב א (וכן הקפיד המהרי"ל דיסקין. תועפות ראם 137. ומובא בחכו ממתקים א נח הערה טו. תל תלפיות עמ' לא - מ"צ).

קדושת הכותל המערבי

ש: האם יש להרבות בתפלה בכותל המערבי או למעט?
ת: למעט. זה מקום בעל קדושה נוראה עקב סמיכותו למקום המקדש. רבנו הרב צבי יהודה היה הולך רק להזדמנויות מיוחדות ואז היה רועד מרוב חרדת קודש וכן בחזרתו הבית היה רועד עוד כשעתיים (עיין אלבום רבנו עמ' 306. וכן המהרי"ל דיסקין. יש אומרים שחשש שהכותל הוא חומת העזרה כשיטת הרדב"ז, וא"כ אנו נכנסים למקום הר הבית, אבל זקני ירושלים מעידים שאמר פעם שאינו יכול ללכת שמא מרוב צער עלול הוא להתעלף. שו"ת תשובות והנהגות א שלא. שו"ת אגרות משה או"ח ב קיג. שירת הי"ם עמ' 426 בשם הגרי"מ חרל"פ - מ"צ).

הר הבית

ש: כיצד להתייחס לאמר שיש להתפלל בהר הבית ולא בכותל שהוא מקום הזוי?
ת: לרחם עליו שאומר דברים לא מוסכמים ומבזה את הכותל שיש לו קדושת בית הכנסת הכי קדוש של עם ישראל.

חלק חדש בכותל

ש: האם מותר ללכת לצד החדש בכותל שנקרא עזרת ישראל?
ת: כן. אך עדיף להתפלל במקום הרגיל שהתקדש קדושת דורות כמקום תפילה.

הכותל הבינוני

ש: האם מותר שב"כותל הבינוני" שהוכשר זה עתה דרומה מהכותל המערבי מותר להתפלל מעורב גברים ונשים?
 ת: אין שאלה. זה אסור בכל העולם, קל וחומר מול המקדש (עיין שו"ת אגרות משה או"ח א לט - מ"צ).

כלב נחיה בכותל

ש: האם מותר לעזור להיכנס עם כלב נחיה לכותל?
 ת: לגבי בית-כנסת זו מחלוקת (מתירים: שו"ת אגרות משה או"ח א מה. הרבי מלובביץ אג' ו תתקלו. אוסרים: תורה שלמה טז 147. שו"ת חלקת יעקב ג פז. שערים מצויינים בהלכה יג ב - מ"צ), לכן ברחבת הכותל, אסור.

כיוון תפלה בכותל

ש: בכותל מתפללים עמידה מול הכותל ישר או נוטים שמאלה?
 ת: ישר. כי אינינו יודעים איפה מקום המקדש (למקדשך תוב 241).

[וכן שמענו מהג"ר שמחה הכהן קוק. ואמר לי הגר"א נבנצל: "ישר מול השכינה. אבל יש נהגו לפנות שמאלה" - רשם מ"צ.]

הכותל המערבי ומדרגות של מערת המכפלה כמקום פרוץ

ש: האם בכותל המערבי עדיף להתפלל במקום הסגור והמקורה מאשר ברחבת הכותל הפתוחה, כי אין להתפלל במקום פרוץ (שו"ע או"ח צ ה)?
 ת: המקום נחשב בית כנסת אע"פ שהוא פתוח.

[לאותה שאלה, השיב הג"ר חיים קניבסקי: "יתכן שחצר לא נקרא מקום פרוץ. עיין מגילה כו ע"א" (ס' הזמן ובין הזמנים עמ' שב). במשנה מגילה (כה ב) שנינו: "בני העיר שמכרו רחובה של עיר - לוקחין בדמיו בית הכנסת". ובגמרא מבואר הטעם שיש קדושה ברחובה של עיר ד"הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות" ע"כ. וכ"ה בתענית טו, א (שם הערה לב) - רשם מ"צ.]

ש: איך יש כאלו שמתפללים במדרגה השביעית במערת המכפלה? הלא מקום

פרוץ הוא, ואסור להתפלל במקום פרוץ?
 ת: גם זה מקום מיוחד.

[כשנשאל הגר"ש אלישיב, השיב: זה נחשב כחלק ממערת המכפלה ויכולים להתפלל שם (ס' וישמע משה עמ' מא).
 לגבי הכותל המערבי ומדרגות של מערת המכפלה כמקום פרוץ, כתב לי הגר"א נבנצל: "אין זה פרוץ כי יש קיר" - רשם מ"צ.]

צמחי הכותל

ש: מותר להוריד צמחי הכותל?
 ת: יש להחמיר אולי יש להם קדושה כמו הכותל.

[ראה ס' הרבנות הראשית לישראל - ע' שנה לייסודה (ח"ב עמ' 774), שנחלקו הרבנים הראשיים אם מותר לעקור את הצמחים מבין אבני הכותל. הגר"ע יוסף פסק שמותר לעקור אותם כאשר מהנדס מומחה קבע שהם מסכנים את הכותל, והגר"ש גורן מנע בנימוק "שהצמחייה מסמלת את החורבן", - שנאמר במגילה כח א-ב וראה שו"ע או"ח קנא י, שבתי כנסת בחורבן מניחין אותן ועולין בהן עשבים ולא יתלוש מפני עגמת נפש - וגם ציין שהכותל התקיים אלפי שנים בלי שעקרו את הצמחייה.

וסיפר הגר"מ אליהו בס' אביהם של ישראל (דברים עמ' 110) על הכותל המערבי ישנם עשבים הגדלים בין האבנים, ולעתים באות יונים וגורמות ללכלוך רב ובזמנוהרה"ג מאיר יהודה גץ - רב הכותל ומקומות קדושים בא"י - שאל כמה רבנים האם מותר להוריד את העשבים הללו, כי היה חשש שאם יתלשו אותם יצא חלק מהעפר שהוא למעשה קודש. וכל רב ענה לו תשובה אחרת. וכשהוא שאל אותי, אמרתי לו שיקנה חומר מסוים וירסס על העשבים, והם יתייבשו ויפלו לארץ לבד, וכן עשה - רשם מ"צ.]

מחיצה בכותל המערבי

ש: מדוע אנחנו רואים בציורים שלא היתה מחיצה בכותל המערבי?
 ת: הציורים אכן נאמנים. בהתחלה באמת לא היתה מחיצה. יותר מאוחר, בזמן השלטון הבריטי, האדמו"ר מראדזימין (רבי אהרן מנחם מנדל גוטרמן), בביקורו בארץ, סידר מחיצה, שגרמה לנו לצרות מצד הערבים והבריטים. תוכל לראות כל

זה בספרי הסטוריה או בתשובות גדולי ישראל. ב"ה היום יש מחיצה טובה וחזקה. אשרינו שזכינו.

[עיין תשובה הלכתית בענין בס' רב הכותל (עמ' 238-239). גם מובא שם שרבנו הרב צבי יהודה השיב כשנדרש לעניין, שבמקום שהאדם בא להתייחד בו עם בוראו שבשמים ולהפנות בתפילה את עיניו כלפי מעלה, מן הדין להסיר מעל ידו אותם גירויים שיאלצוהו להסב עיניו כלפי מטה ויפריעו אותו מהתרכזותו - רשם מ"צ.]

גב לכותל

ש: מותר להפנות את הגב לכותל המערבי?

ת: כמו שבבית כנסת מותר להפנות גב לארון הקודש. רק יש לצאת בהליכה אחורנית.

[וכן נהג הסטייפלר. ארחות רבנו א ש.כ. ב קנ. אשכבתיה דרבי ב קסח. וכן הגר"א נבנצל. אמנם הגרש"ז אוירבך לא הקפיד בדבר. הכותל המערבי הלכות ומנהגים מ - רשם מ"צ.]

ארבעים יום בכותל

ש: מה המקור לתפלה ארבעים יום בכותל?

ת: אין מקור. מנהג חדש (עיין דברי הגר"ש אלישיב בהשקדן ב 109).

קדושת אבני הכותל

ש: האם מותר להכניס ידיים בין אבני הכותל או זה נחשב כניסה להר הבית?

ת: במשכנות לאביר יעקב (פ"א של מס' תמיד) אסר, כי לכותל עצמו יש קדושת הר הבית, וגם כניסה במקום אסורה, וכן החמירו כמה פוסקים (הגר"ד סולוביצ'יק בס' נפש הרב קא, והחזון איש בפאר הדור ב מח). אך האבני נזר (ב יו"ד תנ-תנא) התיר, כי אין לכותל דין הר הבית, וזו רק כניסה במקצת, ולא בדרך רגילה. וכן פסקו רוב הפוסקים, וכן נוהגים (וכן פסק הגר"ע יוסף בהכותל המערבי הלכות ומנהגים עד-עה הערה מז. ויש עדות בשם הגרש"ז אוירבך שגדולי ישראל לא חששו לזה - רשם מ"צ). אך ראוי להחמיר. ורבנו הרב צבי יהודה כשרצה לנשק את הכותל, חיפש אבן בולטת וכן היו גדולים אחרים שהחמירו. פס"ת תקסא ו.

פתקים בכותל

ש: האם מותר לשים פתקים בחורים שבכותל?

ת: אין לזה מקור. רק מסופר שהאור החיים הקדוש נתן פתק לתלמידו להכניס שם, אך הוא לא הורה לאחרים לעשות כן. אלא יש להתפלל ישירות לרבנו של עולם, שאינו זקוק לפתקים. רבנו הרב צבי יהודה הסתייג מהכנסת פתקים לתוך הכותל וציין שיש בכך בעיה של ביאה במקצת (ס' רבנו 304).

[וכאשר הזכיר תלמיד חכם לרבנו הרב צבי יהודה את המנהג להכניס פתקים בתוך הכותל המערבי, אמר לו רבנו שאין לעשות כן, ואפילו אצבעות יש להימנע מלהכניס. אמר לו אותו תלמיד חכם: אבל כך מנהג ישראל. השיב רבנו: יש מנהג שהוא אותיות גהינום. למקדשך תוב 12-13 - רשם מ"צ.]

קריאת פתקים בכותל

ש: האם מותר לקרוא את הפתקים בכותל?

ת: אסור. זה נכתב על דעת שלא יקראו. הולך רכיל מגלה סוד (משלי יא ג. וכן פסק הג"ר יצחק זילברשטיין בטובך יביעו ב, הלכות שכנים תצב).

מטבע בכותל

ש: מה דין מטבע שנמצא בין אבני הכותל והונח שם בכוונה?

ת: לשים בקופה שם.

נשיקת הכותל המערבי

ש: האם מותר לנשק אבני הכותל או שיש לחשוש שעובי החומה הוא כמו הר הבית עצמו ויש אבנים שקועות קצת?

ת: נוהגים להקל כי עובי הכותל לא נתקדש בקדושת הבית. פס"ת תקסא 33.

[ומובא בשו"ת דברי חכמים עמ' קסה בשם הגר"ח פ שיינברג, הגר"ש אלישיב, הג"ר העניך לייבוויטש והגר"י קמנצקי שאין צורך להחמיר לא לנגוע או לא לנשק הכותל היום. אמנם אמר רבנו הרב צבי יהודה על מרן הרב קוק שנזהר מלנשק אבן שאינה בולטת (לשלשה באלול ח"א, עמ' נט, עא) - רשם מ"צ.]

לימוד תורה או כותל המערבי

ש: האם עדיף ללמוד תורה או ללכת לכותל המערבי?

ת: תלמוד תורה כנגד כולם. יש ללכת לכותל בנסיבות עליונות מיוחדות.

[ורבנו הרב צבי יהודה לא היה הולך סתם בכל הזדמנות לכותל. הוא אמר: "איני הולך כל יום לכותל, אלא רק כאשר יש צורך והרגשה, הכותל הוא מקום מיוחד, מקום שלא זזה ממנו שכינה". אלבום רבנו 306. כך נשאל הגר"פ שיינברג: האם עדיף ללכת לכותל המערבי או ללמוד תורה? והשיב: הכותל הוא קודש, אך הסטנדר הוא קודש קודשים. מגד גבעות עולם עמ' א - רשם מ"צ.]

נטילת לולב בכותל המערבי

ש: האם הרב נוהג ליטול לולב פעם נוספת כשהוא בא לכותל המערבי בסוכות?

ת: לא. כך חידש הביכורי יעקב, ומובא בלוח א"י להגרי"מ טיקוטינצקי. אך רבי מאיר שמחה חולק (חידוש ר' מאיר שמחה סוכה מא). לא להתכוון לקיים מצוה דאורייתא ודאי כדי לא לעבור על כל תוספי לחולקתם. לכן אני לא מקפיד ליטול פעם שנייה שם.

[חידש בס' ביכורי יעקב (תרנח, א) שבירושלים נוהגת מצוות נטילת לולב בזמן הזה מן התורה כל שבעת הימים כמו במקדש ע"פ דברי הרמב"ם (פירושו על המשניות בסוכה ג, י), שכתב שירושלים היא בכלל המקדש. יש דוחים את דברי הביכורי יעקב, כגון בעל האור שמח בחידושי לסוכה (עמ' רמב), האדמו"ר מקלויזנבורג בשו"ת דברי יציב (ס' רעג) והגרש"ז אורבך בשו"ת מנחת שלמה (ב, נ). אמנם יש חוששים לשיטתו להגיע לכותל המערבי וליטול לולב שם, כגון הג"ר יוסף שלום אלישיב (שו"ת משנת יוסף ז, קכד). ובעת זקנתו, בשבת תשע"ב, הגרי"ש אלישיב לא הלך לרחבת הכותל המערבי כמו בכל שנה, אלא נכנס לבנין אש התורה לקומה החמישית, ומשם ראה היטב את הכותל המערבי ונטל שמה ד' מינים. יום אחד בימי חול המועד דיבר עם שמשו בקודש, הגרי"י אפרתי בענין אם אפשר לצאת את הענין בקומת הבנין, כי הרי הרמב"ם (בית הבחירה ו, ז) פסק דגגין ועליות לא נתקדשו בקדושת ירושלים. למחרת כשנסע הג"ר אלישיב למקום המקדש, נכנס שוב לבנין אש התורה ועלה לקומה החמישית כמו כל יום, אבל הנענועים עשה בקומת הקרקע של הבנין, לצאת ידי הסוברים דגגין ועליות לא נתקדשו. וכדומה, נשאל הגר"ח קניבסקי: לגבי המנהג שנוטלים את הד' מינים מול מקום המקדש

האם יש ענין לא לעשות במקום של עליות כגון על גג "אש התורה" כיום שעליות לא נתקדשו, או שאין לזה קשר עם ד' מינים? והשיב: "יותר טוב למטה" (ידון משה יא, צט).

וכתב הג"ר עובדיה יוסף בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' שלח): "והנה לפני זמן מה הייתי נוהג במשך שנים רבות להחמיר כדברי הביכורי יעקב, מאחר שלדבריו יש בזה מצוה מן התורה, והייתי טורח להגיע לכותל המערבי, כדי ליטול הלולב ולנענעו סמוך לכותל. ואח"כ כשראיתי דברי להקת האחרונים שלא הסכימו לדבריו, נמנעתי מלעשות כן, מפני שחסתי על ביטול תורה. ואמרתי 'שב ואל תעשה עדיף', ע"כ. הביא הג"ר משה שטרנבך בס' מועדים וזמנים (ח"ה ס' שמח בהערה), ששמע מהגרי"ז מבריסק שלהלכה אין לחוש לשיטת הביכורי יעקב. וכ"כ בשם הגרי"ז בס' הלכות חג בחג (ארבעת המינים, עמ' ג) ובס' נתיבות רבותינו (ח"ב עמ' מט בהערה נח).

הנהגת הגרש"ז אורבך שנויה במחלוקת (כמובא בשו"ת משנת יוסף ח"ז ס' קכד) - כתוב בשם נכדו בס' שלמי מועד (ח"א פרק לז) שהגרש"ז לא הקפיד כשהלך לכותל המערבי בסוכות ליטול לולב, רק אם כיבדו אותו נהג ליטול, אך בס' הליכות שלמה כתוב (מועדים, תשרי פי"א ס' כו): "בהיות רבינו ליד הכותל המערבי בחג הסוכות, הידר ליטול שם לולב ומיניו שנית".

וכתב בשו"ת ציץ אליעזר (י, ב) שאין חיוב לחזור ליטול שנית על יד הכותל המערבי, ואכן באמת מעולם לא שמענו כזאת, גם מקדמת דנא - רשם מ"צ.]

הכותל המערבי

הרב שלמה אבינר שליט"א

חרדת קודש

אל הכותל המערבי יש להתייחס בחרדת קודש. מרן הרב קוק מגדיר את הכותל: **"מקום הקדושה הזה, שריד כל המחמדים של אומת הפלאות"** (מאמרי הראיה עמ' 356). אנו אומת פלאות, ויש לנו את בית המקדש שהוא מקום פלאים, וזה השריד שנשאר ממנו. זה המקום הגבוה והקדוש בעולם. כשרבנו הרב צבי יהודה היה מגיע לכותל, הוא היה מרגיש ורואה את עצמו מעל כל כדור הארץ וצופה על כל המציאות מהמקום הגבוה הקיים.

תחיית האומה

האומה התעוררה לתחייה, עוד טרם זמנו של מרן הרב קוק, קל וחומר בזמן מרן הרב, ובימינו כבר רואים דברים רבים ועצומים, ולכן: **"הנשמות של העם הגדול החלו להרגיש ברגש חי מהו להם שריד הקודש הזה, תמצית כל המחמדים אשר לעם בארץ"**. מה הכוונה שהחלו להרגיש? הרי בכל הדורות הרגישו זאת? אך כאן זה שונה. בכוונה החסרת מילה אחת בציטוט: **"הנשמות המרובבות של העם הגדול"**. בכל הדורות היו יחידים שבאו אל הכותל, כמו שרואים בציורים ותמונות ישנים של הכותל עשרים אנשים ועשר נשים. השנה בימי הסליחות היו בכותל המערבי כשש מאות וחמישים אלף מתפללים, והצפי שבחג יהיו כאן כשבע מאות וחמישים אלף מתפללים, סך הכל כמיליון וארבע מאות אלף אנשים. אמנם זה עדיין לא כל עם ישראל, אך אלו חלקים עצומים של העם; זה חדש. במשך הזמן יותר ויותר אנשים באים לכותל. כיוון שזה המקום הגבוה ביותר של האומה, והיא מתעוררת לתחייה, אנשים באים אל המקום הגבוה ביותר.

כותל הנחמה

הגויים מכנים בטעות את הכותל בשם "כותל הדמעות". באמת באנו אל הכותל

ובכינו, התמוגגנו: **"מתייפחים ומתמוגגים מעוצר רעה ויגון מכל אשר עבר עליהם מידי מדכאיהם חינם"**, אך גם **"מתנחמים הם באור הנשמה הגדולה נחלת המרומים אשר איתם, שהיא ערובת חייהם לנצח"**. הכותל הוא לא רק כותל הדמעות, הוא גם כותל הנחמה. כאשר אנו עומדים מול הכותל אנו נזכרים בעבר המופלא שלנו, שהוא גם העתיד המופלא שלנו.

כותל חי

הכותל עבורנו אינו זיכרון מת, זיכרון ארכיאולוגי של מה שהיה, למרות שבתור אתר ארכיאולוגי הוא מקום יפה מאוד. אמנם אם זה רק אתר ארכיאולוגי זה דבר מת מבחינות רבות. העבר של המקום הזה עדיין חי במידה מסוימת, וזה סיום המאמר של מרן הרב קוק: **"וידעו ויכירו מי הוא זה העומד אחר כותלנו"**. הפסוק בשיר השירים (ב ט) אומר שהקדוש ברוך הוא עומד מאחורי כותלנו. רבנו הרב צבי יהודה לא היה הולך לכותל סתם בגלל שהפסיד מניין או משהו אחר, אלא היה הולך אליו רק בהזדמנויות מיוחדות יוצאות דופן, והיה מתכונן ומתכונן. כשהיה מגיע, היה עומד מול הכותל רועד מחרדת קודש. הוא היה חוזר הביתה וממשיך לרעוד עוד שעתיים, וכל זאת מכיוון שנפגש עם מי שעומד אחר כותלנו.

מסופר על תייר מאמריקה ששאל: **"לנוצרים יש את כנסיית הקבר, למוסלמים יש מסגד, לכם יש כותל - מה יש מאחורי הכותל?"**. ענו לו: **"כלום"**. הוא הגיב בזלזול. אז אמרו לו: **"זה הדבר הכי גדול. אין שם דבר במובן החושים האנושיים, כי לריבונו של עולם אין דמות הגוף ואין לו גוף"**. ריבונו של עולם עומד מאחורי הכותל, משגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים.

קצה גבול ההשתדלות

הערבים טענו שמוחמד קשר לכותל את הסוס שלו, בוראק, ולכן הכותל שלהם. בגלל זה הם לא נתנו ליהודים להתפלל ועשו לנו צרות. ועדת החקירה הבריטית הזמינה את מרן הרב קוק להעיד. הוא התלבט אם עדיף שילך או שיבואו אליו מצד כבוד הרבנות, ולבסוף החליט ללכת כדי שכולם ישמעו את האמת. האמת אינה ביישנית ואינה פחדנית (מאמרי הראיה עמ' 458).

איסור הכניסה להר הבית

מדברים אלו יוצא יסוד חשוב בעניין איסור הכניסה למקום המקדש. מקום המקדש לא נוגע לנו. זהו עניין ניסי. לפני הכניסה למקום הקדוש או זקוקים לטהרה מיוחדת שיכולה להיות רק בידי שמים.

אני נוהג לפני כל חג ומועד, בזמן שאחינו בני ישראל מרבים לעלות לירושלים עיר קדשנו, לפרסם אזהרות על האיסור החמור להיכנס להר הבית. יש כרוז של מרן הרב קוק עם האיסור להיכנס להר הבית, שהרי בזמנו עוד היה אפשר להיכנס, עד מלחמת השחרור, אך מרן הרב אמר שאסור. זה תואם בדיוק את הדברים אותם למדנו בדברי מרן הרב, שהמקום הגבוה בעולם הוא הכותל המערבי, המקום העליון של מחמדינו, ואילו הר הבית הוא מחוץ לתחום האנושי, הוא בתחום אלוהי. הכותל הוא הפרוזדור והר הבית הוא הטרקלין. ודאי נגיע לטרקלין, אך יגיע הזמן לכך. לכן מרן הרב חוזר על כך עוד פעם: **"על המקום הזה חופפת קדושת המקדש ומשום-כך הוא נעלה ונשגב מכל בתי-הכנסיות שבעולם"**. ודאי יש למקום הזה קדושת בית כנסת, אך זהו בית הכנסת הגדול והקדוש ביותר בעולם.

רבי חיים הירשנזון, מחבר ספר 'מלכי בקודש', מביא בכרך הרביעי התכתבות עם מרן הרב קוק בעניין הקמת בית כנסת כל-ישראלי לכל עדות ישראל על הר הבית. מרן הרב כתב לאסור, כיוון שלהר הבית לא נכנסים, גם לא עבור בית כנסת. הרעיון להקים בית כנסת עצום לכל העדות לרגלי הר הבית הוא רעיון מופלא. אחר כך הוא מוסיף שגם ברומן הדמיוני של הרצל, הנקרא 'אלטנוילנד', הוא חוזה שלרגלי הר הבית יהיה בית כנסת לכל העדות. אנו רואים שהחזון הזה התגשם, וברוך ד' הכותל הוא בית כנסת של כל כלל ישראל. זה גם בכמות וגם בהיקף, אבל כאן מרן הרב מדבר על האיכות, כמו שאמרנו לעיל, הקדוש ברוך הוא עומד אחר כתלנו.

כיצד באמת נוכל לדעת שבית הכנסת הזה נעלה ונשגב מכל בתי הכנסיות שבעולם? ממשיך מרן הרב: **"והסימן המובהק לכבוד ולהערצה שאנו רוחשים למקום של המקדש הוא: שאנו עומדים במבוא, רחוק ממנו, ונושאים את תפילותינו אליו"**. העובדה שאיננו מעיזים להיכנס להר הבית היא סימן לחרדת הקודש שלנו מפני המקדש. אנו מתייחסים למקום הזה כאל המבוא של בית המקדש.

קיימת תשובה ארוכה של מרן הרב קוק בספר 'משפט כהן' (סי' צה-צו) על איסור הכניסה להר הבית. שם הוא דוחה את הטענות שלכאורה כניסה להר הבית היא ביטוי לדבקות בד', לאהבת ד', לקרבת ד', ומסביר שהדבר הפוך לחלוטין: קרבת

שאלו את מרן הרב בוועדת החקירה האם התכונן היהודי הוא לעבור את הכותל ולבנות את בית המקדש. ענה מרן הרב שהגאולה נחלקת לשני חלקים. החלק הראשון הוא בידי ד' והחלק השני בידינו. ריבוננו של עולם אינו עושה הכל, יש דברים שהוא משאיר לנו. כמו כן, אנו גם לא עושים הכל, ויש דברים שריבוננו של עולם עושה. החרדים מתמקדים בגאולה ניסית, החילונים בגאולה טבעית, והאמת מורכבת גם מזה וגם מזה.

וכך אמר מרן הרב: **"העניינים הקשורים עם צפית עם ישראל לגאולת הארץ, כפי שהובטח לנו על-ידי נביאינו הקדושים, יש לחלק לשני סוגים. בסוג הראשון נכללים הדברים שבידי שמים, בדומה למעשי הנסים והנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא בשעה שהוציא את אבותינו ממצרים. בעניינים אלה אין לבשר-ודם כל שליטה. גאולה זו המובטחת לנו תהא דומה מבחינה זו לימי בריאת העולם ותביא ברכה ושלוש לעולם כולו"**. כמו שבריאת העולם לא הייתה תלויה בנו, כך גם יציאת מצרים.

"אנחנו מאמינים, שהקב"ה ישלח את משיחו", זה לא תלוי בנו, **"אשר העולם כולו יכיר בו"**, כל המין האנושי, **"ואשר מידו תבואנה כל הישועות והנחמות"**. אם כן יש גאולה ניסית, אלוהית, משיחית, שאינה תלויה בנו.

"הגאולה הזאת קשורה עם היעוד לבנין בית-המקדש. אבל אז תמלא כל הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, וכל האנושיות כולה תכיר באושר הגדול של החזרת שכינתו לציון, ובית-מקדשנו ותפארתנו יהיה בית תפלה ושלוש לכל העמים".

אם כן, כל מה שמעבר לכותל לא תלוי בנו.

"באשר לסוג השני של הגאולה - צו הוא לעולמים, כי עם ישראל יהיה קשור עם הארץ הקדושה הזאת. חובתנו להתאמץ, עד כמה שהדבר ביכלתנו, לחונן את עפרה ולבנות את הריסותיה של הארץ הקדושה הזאת, וליישב את שממותיה בצדק וביושר. חובתנו היא לעזור לארץ הקדושה הזאת, אשר ממנה יצאה האמת למין האנושי כולו, למען תהיה שוב למרכז של תורה ותרבות למקור של תפארת. עלינו לעשות כל מה שנוכל לכבוד לנו ולברכה לשכנינו". עלינו לעשות את כל שביכולתנו עבור בנין הארץ. יש כאן חלוקה חדה - עד הכותל זה אנחנו, מהכותל זה ריבוננו של עולם. עד הכותל אנו חייבים להתאמץ ככל יכולתנו, ומהכותל אין לנו יד ורגל, אין לנו שליטה.

ד' זה לעמוד בחרדת קודש. זהו סוד המרחק המחבר, כפי שמבואר בספר 'מורה נבוכים' לרבנו הגדול הרמב"ם, שאין לחשוב שדבקות בד' היא לומר בכל משפט "ברוך ד'" ו"בעזרת ד'". את שם ד' צריך לומר מידי פעם, ברצינות ובחרדת קודש, ולא משנה באיזה שם משמות ד' משתמשים. הרי כתוב בתורה: "את ד' אלוקיך תירא" (דברים ו' ג), ודרש על כך רבי עקיבא: "לרבות תלמידי חכמים" (פסחים כב ב). כמובן שהקשר שלי לרב אינו מתבטא בזה שאני דופק לו על הכתף ושואל אותו "מה המצב", אלא בזה שאני מיוחד לומר לו "שלום". לכן, מה שאיננו מעיזים לצעוד הלאה, הוא הסימן המובהק לכך שקדושת המקדש חופפת על הכותל.

מֶרֶן הָרֵב וְהַכּוֹתֵל

בזמן מלחמת העולם הראשונה היה מֶרֶן הָרֵב קוֹק בְּלוֹנְדוֹן. הוא היסס מאוד אם לצאת לחוץ לארץ, אך כיוון שהוא והרבנית היו חולים ונזקקו לרופא שם, וכן נקבע שם כנס של 'אגודת ישראל' שנוכחותו יכולה הייתה להיות חשובה עבור עתידו של עם ישראל, לכן החליט מֶרֶן הָרֵב לצאת לשם. בתשעה באב פרצה המלחמה, וכיוון שמֶרֶן הָרֵב היה נתין של רוסיה לא היה יכול לחזור לארץ שהייתה תחת שלטון טורקיה, שעמדה לצד גרמניה נגד רוסיה. באותו זמן הרב חרל"פ היה בארץ ושלח מכתב למֶרֶן הָרֵב (הד הרים איגרת לא), בו הוא כותב לו שכשהיה בכותל המערבי היה לו גילוי, חזון, של מחשבת מֶרֶן הָרֵב קוֹק. כלומר, על אף שמֶרֶן הָרֵב היה בלונדון, תשוקתו הגדולה להידבק בשכינה שלא זזה מהכותל עשתה רשמים נוראיים. וכך הוא לשון הגילוי שהיה לרב חרל"פ: "והנה נפש רבך משתוקקת מאוד להיות אצל כותל המערבי, ולפעמים ע"י רוב השתוקקותו ושהוא מכוין בנפשו כאילו הוא אצל הכותל המערבי הנה נפשו היא באה באמת שמה, ושואבת משם כל רעיונותי ומחשבותי, והוא מתעלה מאד באותה שעה לאיש יותר גבוה ורם ביראת ד' וביטול עצמיותו לפניו ית"ש".

לאחר מלחמת ששת הימים הגיעו לכותל רבנו הרב צבי יהודה והרב הנזיר, ולמחרת הגיעו תלמידים לבית רבנו ושאלו האם צריך לקרוע בגד בכותל לסימן אבלות על חורבן המקדש. רבנו הורה להם שלא לקרוע, וכן אמר להם הרב הנזיר, והוסיף: "אתמול כשהייתי ליד הכותל ראיתי את הרב קוק, הוא היה לבוש כולו לבן והוא לא קרע". כולם הסתכלו עליו בפליאה, ולא הבינו מה כוונתו. רבנו הנהן בהסכמה בראשו. אין זה פלא, ודאי מֶרֶן הָרֵב היה שם.

מלא כבוד ד' וקדושתו

ביומן הכותל המערבי לרב בורנשטיין, קיימת איגרת של מֶרֶן הָרֵב שכתב לו כך: "מה שאין אנחנו נכנסים לפניו מן הכותל הוא לא מפני מיעוט זכויותינו וקדושתינו או מיעוט קישורינו למקום הזה" - זה לא בגלל שאין לנו זכות מדינית או כי שכחנו; ודאי שלא. "אלא מפני רוב קישורינו אליו אל רוממות קדושתו, מפני שאנחנו מכירים שכמו אז בעת שהיה ביהמ"ק על מכונו כן גם עתה הוא מלא כבוד ד' וקדושתו" לכן איננו יכולים להיכנס.

באותה איגרת כותב מֶרֶן הָרֵב: "הכותל המערבי בייחוד נשאר לנו לפליטה לאות ולמופת על גאולתינו ועל בטחון שובינו אל המעמד הקדוש שעליו מימים מקדם". הכותל הוא אות לאמונה ולביטחון שנגיע פנימה.

שארית הקודש ושומר הקודש

הרב עמיאל שטרנברג

דבר ידוע הוא שיש שלוש מחנות עוד מזמן המדבר: מחנה שכינה, מחנה לוייה ומחנה ישראל. מחנה שכינה זה העזרה, מחנה לוייה זה הר הבית ומחנה ישראל זה ירושלים. אמנם יש חילוקי הלכות בין המחנות הללו אך הם סט, מערכת אחת אחדותית המתפצלת לשלושה צדדים. ייתכן שגם מבחינה הלכתית לא ימצא זה בלא זה, כלומר, אם היה מתבטל מחנה שכינה היה מתבטל גם מחנה ישראל ומחנה לוייה וכן להיפך, אם קדושת ירושלים הייתה פוקעת אולי לא היה שייך מחנה שכינה, אך מכל מקום הלכה כרמב"ם שכל שלושת הקדושות הללו קיימות בעינים גם היום ובאופן פשוט הם גם תלויות זו בזו, דבר אחדותי שמתפצל לשלושה תחומים.

לגבי הכותל המערבי, הוא המבדיל בין מחנה ישראל למחנה לוייה, בין ירושלים להר הבית, והוא עצמו עומד על מחנה לוייה, על הר הבית. אמנם תחתיתו של הכותל פונה כלפי חוץ, אך קדושת הכותל היא מלפנים, הוא בעצמו שייך לקדושת מחנה לוייה ועל כן החללים של הפתחים שלו שייכים למחנה קדושת לוייה ולכן אסור לעלות על החלל של הפתח אלא רק לעמוד מבחוץ, שקדושתו כקדושה פנימית עם כל הדינים של טומאה ששייכים בה.

כשאנו עוסקים בכותל המערבי, בעל כרחינו אנו חייבים לעסוק לא רק בצדדים הנגלים אלא גם בצדדים המהותיים, הפנימיים. כך הוא גורל חיינו, כך עניינינו, שאנו עומדים לרגלי ההר שראשו מגיע השמימה. לכן, לפני הכל עלינו לדעת שאנו עוסקים בקדשי האומה, זה לא דבר של מה בכך, זה לא דבר שיד אנוש חרתה, אלו לא המצאות, אנו עוסקים בגילוי שכינה. כל מה שהתגלה בחייהם של ישראל, בתולדות הארוכות של האומה, שהגיע אל בית חייה, הקימה את מלכותה ובנתה את מקדשה ושרתה שכינה בישראל, זה מעשה שכינה, זה לא מעשה ידי אנוש, אע"פ שכמוכן ישראל שותפים בזה, חייבים במצוות מתוך זה ומונהגים על פי זה. אבל הידיעה צריכה להיות שאנו עוסקים בקדשי עליון, זה דבר שצריך לגרום לרעדה, אנו עוסקים בדברים נשמתיים, אלו לא רק גופים נגלים, מחשבות אנושיות, אפילו הטובות שבהן, אלא מדובר פה על השראת שכינה, על רוח הקודש. אנו שייכים לעולם אצילי.

כמובן, אנו חיים בעולם המעשה וטוב לנו כך, אשרינו טוב חלקנו, אך נפתחו השמים ונראו מראות אלוקים. כשאנו באים אל המקום הזה, כשאנו נוגעים בקצהו, אנו צריכים קודם לדעת במאי עסקינו, בקדשי עליון.

זה דומה לפסקה המפורסמת של הרב זצ"ל בתחילת ספר אורות על ארץ ישראל, שארץ ישראל היא חטיבה עצמותית מקדושת האומה, ושום הסברים רציונליים, אף הטובים והקדושים שבהם, לא יוכלו להסביר את ערכה של הארץ הזו כלפי האומה הזו והחיבור ביניהן. מעין זה גם כאן לגבי מה שאנו עוסקים, שום הסבר רציונלי, אפילו לא מתוך קדושה ויראת שמיים, לא יצליח להסביר ולעמוד על ענייניו של הכותל המערבי. כל ההסברים הם רק הופעות של קדושה, של נשמה, של סוד, של גילוי אלוקי שמתגלה במחנה ישראל, גם בירושלמיות שלה ובוודאי במחנה הלוייה שלה, בהר הבית, וגם בעזרה פנימה, כמו שעמד בלעם על ההרים, התבונן על מחנה ישראל ואז נחה עליו רוח אלוקים, שרתה עליו רוח נבואה, והוא אמר: "מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל" (במדבר כד ה), שנצנצה בו ההבנה שעומד לפניו מחנה שכינה, שבו נמצאים מחנות אלוקים שאף המלאכים יראים מהם. כך גם היחס שלנו צריך להיות אל שער השמים, "מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים" (בראשית כח יז).

נשאר לנו שריד בקומה הרוחנית שלנו מבית המקדש. הרי נחרבנו, גלינו מארצנו, נפלנו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא אנחנו וכל הכרוך בנו, ומפני חטאינו גלינו מארצנו, נחרב ביתנו ושמם היכלנו ואין אנו יכולים לעלות ולהראות, נתפזרנו בפיזור מעשי ורוחני כעצמות, ונשאר לנו הכותל המערבי כשריד לגודל שלנו, לקומה הרוחנית הגבוהה שלנו. האבנים הקדושות הללו הם שריד מקומה גדולה, מקומה גדולה שקרבנו המקום לעבודתו. כמובן, המקום עצמו, הלפני ולפנים, מה שמאחורי כתלנו, קדוש בקדושת עולמים וקדושה זו לא פקעה אלא נגזרה, אך יש שריד. הכותל, האבנים הללו, ראו אותנו בגדלותנו, הם היו חלק מגדולתנו, מקדושת החיים הגדולה שלנו, מבית מקדש ומהשראת השכינה. השכינה התעלתה למרומים, אך יחד עם זאת לא זזה מהכותל המערבי. הצד המערבי הוא הצד הנסתר, הוא שייך לערב, לא לגודל הזריחה, זה החלק החשוך, ושם - לא זזה שכינה מהכותל המערבי.

זה קשור גם לסוכות, זו הערבה שלנו, גם היא שייכת לערב. הערבה, שכשהיינו זוכים היינו מקיפים איתה את המזבח והיינו אומרים: "יופי לך מזבח! יופי לך מזבח!" (סוכה מה ע"א). דווקא עם הערבה היינו מקיפים את המזבח, שאין בה לא טעם ולא ריח, אבל כפי שרבונו היה מזכיר תמיד יש בה את הסגולה כפי שהיא, הערבה

מסמלת את האדם מישראל כפי שנוצר, בלי הקישוטים שמסביב, רק העצמות שבו. ואם אנחנו בכותל המערבי חסר הנוי של כל ההיכל, הכל חרב ושומם, אבל יש לנו שריד קודש משרידי הגדלות שבנו, והוא קדוש. הוא המחיצה שבין מחנה לוי ומחנה שכינה למחנה ישראל. אמנם הקדושה אינה תלויה בזה בקיום הכותל, אבל יש לנו שארית של קודש מהמבנים שלנו, ממעשי ידי אדם, מעשי ידי ישראל, בוני ההיכל וקדושתם לא פקעה והיא שומרת על המערב.

הרצי"ה כתב לפני שנים רבות מאמר בנושא הכותל המערבי שנקרא "מאחר כתלינו" (לנתיבות ישראל א' עמ' כב), ונתייחס לכמה נקודות במאמר המיוחד הזה.

במאמר זה הרצי"ה ממשיל, מייחס, את המעמד של הכותל למעמד של האומה כולה, כולנו הכותל, כאילו המעמד של האומה בגלותה, בחורבן מקדשה, בחורבן מלכותה, בגלות כהנייה, בגלות הסנהדרין, בגלות התורה ממקומה, כשאנחנו הולכים ומסתובבים בחוצות העולם, המעמד הזה מומשל כאן למעמד הכותל.

ההמשלה הינה בכמה פנים:

הראשון, מצד השוממות של הכותל. אנו התפשטנו, האומה התפשטה מכל הודה והדרה, מכל אוצרות חייה המלכותיים, התורניים, המקדשיים ולבשה כלי גלות. האומה מסתובבת בצורה אחרת, "מלכה ושריה בגויים אין תורה" (איכה ב ט), "כיוון שגלו ישראל ממקומן, אין לך ביטול תורה גדול מזה" (חגיגה ה ע"ב), "במחשכים הושיבנו... זה תלמודה של בבל" (סנהדרין כד ע"א). אך לא סתם שוממות, אלא הכותל הוא שארית הקודש העליון, שאמנם לבש קדרות, עוני, אך זה עדיין שארית, שארית מדבר גדול, זה עיקר המאמר של הרצי"ה, הוא משתמש פה כמה פעמים במושג "שארית". שארית זה הגרעיניות של הכל, ממנה יצמח הכל, יש משהו חיובי בשארית - היציבות שלו, העמידה שבו, אותו אי אפשר להזיז ממקומו, יש יציבות לקודש שלנו. גם אם ירבו מסביב כל מיני מעקשים שירצו לעקר את הכל, את המערב לא יצליחו לעקור, השכינה ששורה במערב אינה בטלה, יראת השמים וקרבת האלוקים של האומה נמצא במערבה, כלומר, בשקיעת השמשות שלה, כשהיא נמצאת במצב של מחשכים, ואת זה אי אפשר לעקור. "בכל מקום שגלו - שכינה עמהם" (מגילה כט ע"א), יראת שמים עמהם, קרבת אלוקים עמהם, הם שייכים אל הקודש, הם שארית של אומה גדולה. אבל העיקר הוא העתיד של האומה הגדולה, זה הגרעין שאי אפשר לעקור. זה גם המעמד שלנו כשאנו עומדים מול כתלינו - אי אפשר לעקור אותו, אי אפשר לעקור אותו מליבנו, אי אפשר לעקור את הופעת

הקדושה הנגלית בכותל, היא סמל, לא רק חיצוני סימבולי אלא משמעותי, שאת הקודש אי אפשר לעקור, ולא יוכלו כל רעי עולם לעקור את ישראל או את הכותל הזה, את הקדושה, את משמעות הקדושה של השראת שכינה בעולם והטבעת חותמה, אמנם יוכלו לטשטש, לאפר, להחשיך, אך לא יוכלו לעקור את זה, הוא יותר חזק מהכל. השארית הזאת של העבר היא האבן הפנימית של העתיד, היא אמיתת תחייתם של ישראל, היא אמיתת קיומם של ישראל. שארית זו היא שארית של כוחות רוחניים אדירים של סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, זה חלק מסולם גדול שאותו אין אפשרות לעקור, כל כלי יוצר לא יוכל לעקור את זה.

כך הכותל. כשאנו פוגשים את הכותל אנו פוגשים את הקדושה, שריד מהקדושה הגבוהה שלנו, איך היא חיה בהווה. נכון, היא מלאת עוני מסביב, ולא רק מצד המעשה, הביזוי, שהרי כשרבנו כתב את המאמר בשנת תרצ"ז הכותל היה מבוצה, וודאי שגם היום יש הרבה מה לשכלל, אבל זה יותר מזה, יש תרבויות שלמות בעולם שחיות מהגרעין שיש בנו ומנסות לפעמים לעקור את גרעין הקדושה שגזלו ממנו, שלקחו מאבותינו מבית ראשון מבית שני. שתלנו משהו בעולם ויש המון רוחות שרוצות לעקור אותו או להשתמש בו לדברים אחרים. את השתיל הזה לא ניתן לעקור, זה לא דבר שיש לו נסיגה, אי אפשר לשנות את מקומו.

זו נקודה אחת, וכך כותב על זה רבנו: "זקופים וחזקים עומדים פה טורי האבנים האלה, וכמצבת-חיים מודיעים הם: פה חי עם ישראל, פה גנוז אור-חיינו, עוז-כוחו וגאון-קדשו".

כלומר, המצבה אינה ח"ו של קבר, של חורבן, אלא זו מצבה של חיים, בניגוד לעמים אחרים שבאים לכאן ורואים את העבר, חושבים שזה משהו ארכיאולוגי, משהו שפעם היה ונגמר, אך ההתבוננות שלנו היא אחרת לגמרי, זה מקום חי, פה גנוז אור חיינו.

כשגונזים משהו זה כדי שהוא יופיע, כמו שהקב"ה ראה שהאור שברא ביום הראשון לא ראוי לרשעים אז גנזו לצדיקים לעתיד לבוא (ע' רש"י בראשית א ד, שמות רבה לה א). אם כן, לגנוז משהו זה עבור העתיד, מפני שאינו ראוי כרגע.

"פה גנוז אור-חיינו, עז-כוחו וגאון-קדשו, ומופיע ועולה מתוך שארית פליטת הגלות, בדבר ד' אשר בקרבו לכל העמים, לכל האדם, לכל באי-עולם".

רבנו קצת מאריך לגבי המשפט הזה, לגבי היחס בין האומה אל הכותל, לגבי היחס

אל הקודש, אל רעיון קדוש. צריך לדעת שרעיון קדוש הינו ממשי יותר משאר הדברים שזכרנו, מדובר על צורת חיים, רעיון הקודש בעולם. יש מקום בו הוא נגלה ויש מקום בו הוא גנוז, יש מקום בו הוא מופיע ויש מקום בו הוא עתיד להופיע. כשם שיש עם שהרעיון הזה הוא נשמת חייו, כך גם יש מקום שהרעיון הזה הוא נשמת חייו, והוא נושא עליו את זה ומודיע את זה, זה חייו, זה אורו. אמנם לפעמים הוא גנוז ורק קווי אור קטנים באים מתוך כל המחשכים, אך הוא עתיד להתגלות.

הנקודה השניה, ודווקא בה רבינו מאריך יותר, היא שיש תפקיד למחיצה גם כדי להסתיר משהו, יש צורך לפעמים בהסתרה. גנוז פה אור והדבר הגנוז צריך משמרת. כפי שאמרנו, גונזים דברים כי אינם ראויים כרגע, צריך לשמור אותם, כי כשמשתמשים באור הזה בטרם עת זה לא טוב למשתמשים ועוד פחות טוב לאור עצמו. זה כמו מי שבוועל ארוסתו בבית חמיו, כמו מי שקוטף תאנה פגה טרם שהבשילה, "לכל זמן, ועת לכל חפץ" (קהלת ג א). גם כשהמקדש היה שלם הכותל היה קיים, וזה על-מנת לחצוץ בין הפנים לחוץ, לאפשר שיהיה פנים ושיהיה חוץ. לכל מחיצה יש שני תפקידים: להגן מהפנים על החוץ ומבחינה מסוימת להגן מהחוץ על הפנים, יש תפקיד לכל דבר.

בנערותי, אני חושב שזה היה בשנת תשכ"ח לאחר מלחמת יום הכיפורים, התפללתי במרכז הרב ביום הכיפורים ור' אריה לוינ זצ"ל עבר לפני התיבה במוסף. בהפסקה של יום הכיפורים הוא נח קצת בספסלים האחוריים של בית המדרש, הוא היה רטוב עם הקיטל שלו וכל הדרת הפנים שלו, ודיברו איתו כמה תלמידים והייתה לי קצת העזת פנים אז גם אני נדחפתי קצת כדי לשמוע, ומישהו שאל אותו משהו בעניין בניית בית המקדש, ור' אריה לוינ אמר: "קודם צריכים לבנות את כלל ישראל". זה מתאים לכך שרבינו היה תמיד מזכיר שצריך קודם להעמיד מלך ורק אחר כך לבנות את בית הבחירה, ולהעמיד מלך זה להעמיד את כלל ישראל, להגדיל את האומה, לבנות את מחנה ישראל. אנו צריכים לבנות את ירושלים, את הירושלמיות שלנו, את הקומה שלנו ומתוך כך הולך ומוסיף. כמו שהיה בזמן דוד, שכבש את יבוס וכו' וכך הלך ובנה מדרגה על גבי מדרגה עד שהגיע הזמן לבנות את בית המקדש.

אני רגיל לומר שאנו צריכים לייקר את מה שאנו עושים. האם התפילה שלנו בכותל הגיעה לשלמות הראויה לה שאנו יכולים כבר להתפלל במחנה לוי? האם כל כלל ישראל מוכשר לבוא לבית ה' הרי זה לא עסק פרטי, זה כללי, זה של האומה. יש מדרגות, קמעא קמעא.

זו הנקודה השניה שרבינו מדבר עליה כאן: "עומדת ומסוככת (מלשון סכך, מגן) היא מצבת-חיים זו בפני הר-החמדה, ואסירי-תקוה, חלושי-גולה וצופי גאולה עומדים הבנים ומתדפקים על מסך האורה, מייחלים להיטהרם", זה המצב, זה לא מצב של חולי, המצב הבריא הוא להיות מלאי ציפייה, מלאי תקווה, מלאי ייחול, להיות מייחלים. צריכים לבנות את זה. להיות מייחלים זה להיות מלאי יראת-שמים, להיות מדקדקים במצוות, להיות אוהבי עם ישראל על כל חלקיו. כל זה מתוך מגמת קודש, כמו שדוד המלך עשה במלחמותיו, שכניס את כל האומה וכל שבטיה כדי לבנות את בית ה', כל חייו היו "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'" (תהילים פד ג), אבל כלות הנפש צריך להיבנות, צריך לעבוד על זה, כמו שאומר הכוזרי שירושלים תיבנה כשיכספו אליה תכלית הכוסף, כיסופים זה לא סתם רגשות, כיסופים זה דבר עליון מאוד, זה אומה שלמה שמרגישה כוסף. בגלל זה יצאנו לגלויות ארוכות, מתוך ציפייה לישועה, בגלל זה אנו מתאספים לארצנו, כדי לבנות ולהיבנות בה אומה לשבטיה, לעלות ולהראות, זה המעמד שלנו כרגע, "אסירי תקווה, חלושי גולה, צופי גאולה... מתדבקים על מסך האורה" – מסך האורה זה הכותל המערבי. כל רבבות עמך בית ישראל שבאו באלול האחרון, עד כדי כך שהודיעו שהגיעו מיליון יהודים לסליחות באלול, וגם אם זה לא מדויק, זו עדיין כמות עצומה. האומה מתגעגעת לאלוהיה, זה הציפייה אל האור, והמסך של האורה הזאת זה הכותל המערבי, לשם באים להתגעגע אל האלוקים, אל שם שמים, אל טוב, אל אהבת רעים, אל יראת שמים, אל ידידות, אל כל השבטי-יה.

אלא שאת קומתנו השלמה, למה אנחנו מייחלים, לא כל אחד יכול להסביר, זה בלתי אפשרי, אך רבנו ידע להביע את זה: "מייחלים להטְהָרָם מטומאת גלותם ומגיעולי אויר ארצות העמים", אנו צריכים לייחל לקיבוץ גלויות, זה חלק מהעניין, שהאומה כולה תתקבץ לארצה, ניגאל מטומאת הגלות ומאויר ארצות העמים. איך ומתי זה יקרה?

"בהיגלות האור הבהיר", כאן רבנו רומז שמדובר על אור גנוז, אור בהיר שאינו מסדרי החכמה הרגילה שאנו עוסקים בה. איננו שואפים להקים את הבית השני, אנו שואפים להקים את הבית השלישי! בית שעין לא ראתה, האור הבהיר, "אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו" (מתוך ברכת יוצר אור), אל האור החדש, האור הגנוז, האור שלו אנו מייחלים ואנו בדרך אליו, אך לא נקטוף את התאנה בטרם הבשילה.

"בהיגלות האור הבהיר, בקום החיים השלמים, בהיבנות העולם המלא עם השם

המלא, אשר אך אז ימלאם ליבם, תישאם נפשם ותכשירם רוחם, וכל הגויים יביאום אז, לעלות ההרה ולבוא אל המקום פנימה בהינשא פתחי-עולם להדר מלך הכבוד, חי-העולמים, אשר ימלא את כל הארץ". רבנו מלמד אותנו שהתהליך הזה לא יהיה בדרך ניצוח, הגויים יביאו אותנו, מנחה לאלוקים, כמו שכתוב (דברים כח י): "ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", הם יסירו את השיקוף, העולם יטהר, זה יהיה עולם אחר.

איך כל זה קשור לעולם שלנו עכשיו? איך יתעלה משיחא? אלא זה בא להעיר את האור העליון שלנו, כשהשמש עולה במזרח קרניה מאירות במערב, במערב חיינו, כך אנו יכולים להתרומם ולשמוח במעשי דינו. אל האורה הזאת אנו נמשכים, אליה אנו מצפים, לה אנו מייחלים והיא בוא תבוא, היא הולכת וזורחת, הולכת ומופיע. כשיותר מרבבות באים אל הכותל המערבי, כשהמונים הולכים ומתלקטים וליבם הומה, אף שאינם יודעים ששפתותיהם לא מביעות את מה שבאמת נמצא בפנים, "וכל הגויים יביאום אז, לעלות ההרה ולבוא אל המקום פנימה בהינשא פתחי-עולם להדר מלך הכבוד, חי-העולמים, אשר ימלא את כל הארץ", זו מציאות של השראת שכינה. "שומרים הם על טורי חומת הר ירושלים זאת, הר היכל ד' זה, אלוהי אבותיהם, אשר את שמו הנקרא עליהם יזכירו תמיד, שומרים ומייחלים". מי אלו השומרים האלו? מצד אחד רבנו מדבר על טורי אבנים, ומצד שני על חלושי הגולה ואסירי התקווה. "ובגבורת תוחלתם ובעוז שמירתם את חומתם, ואתם עצמם, ליום היותם ראויים לעלות בא ולהיכנס לפנים ממנה, בהופעת אור טוהר הקודש הישראלי האלוקי, - לא יחשו ולא יתנו לו דמי לכוננו ולשימו את תהילת ירושלים בארץ" וכו'.

נקודה שלישית שרבנו מזכיר פה, כמו שנאמר בתחילה, שאיננו עוסקים כאן בדבר פרטי. הרב זצ"ל בספרו עין איה מבאר את הנקודה הזאת. הוא דן בכך שרבי יהודה סבר שיש איסור לעלות לארץ ור' זירא תלמידו, שרצה לעלות, התחמק ממנו. אולם הרב זצ"ל מביא מקור אחר שבו רואים שרבי יהודה מאוד שיבח את ארץ ישראל, ומסביר שרבי יהודה סבר שארץ ישראל, אף שיש בה מעלה גדולה מאוד גם לאיש הפרטי, אינה נועדה לשם כך, היא נועדה לתועלת הכלל, ועד שלא תהיה עליה בחומה, עד שלא יבואו כולם, לא כדאי להשתמש בארץ ישראל למטרות פרטיות, זה מוריד את ערכה של הארץ. רבי יהודה סבר שארץ ישראל היא נכס עליון ציבורי, כלל ישראלי. מי שחלק עליו סבר שהתועלת הפרטית הגדולה שיש לצדיקים ולכל האנשים שעולים לארץ חשובה דיה בשביל להסתכן בטשטוש זה.

כל זה משל לנושא שלנו, שהרי כאן זה פשוט שאין שום עסק פרטי, אנו עוסקים בקדשי האומה, ירושלים לא נתחלקה לשבטים, וקל וחומר שבית המקדש הוא נחלת הכלל. ואין זה רק בצד הכלכלי, אלא הערך הקדושת של זה היא עבודת הציבור, מזה נובעים המורדות הפרטיים, אין לזה שום יחס לעבודה פרטית וזה גם לא מצווה של פרטים, בניין בית המקדש זו מצווה רק של האומה, זו עבודת ציבור, זה שייך לכלל ישראל.

מעין זה אומר רבנו פה, שבכותל אנו אחד, זה לא עסק פרטי, עבודה ציבורית היא לנו. ואף שבוודאי יש תועלת רבה פרטית לכל אדם, אין זה ערכו של המקום, זה לא ערך פרטי, זה שייך אל הכלל, אל הגודל, שם אנו נפגשים עם האומה כולה, ולא רק עם האומה שבדור, אלא עם הדורות כולם, שם הלב של כל הדורות פועם.

בפעם הראשונה שבאתי אל הכותל המערבי, זה היה בבוקר חג השבועות שלאחר מלחמת ששת הימים, שהרי בכ"ח באייר שחררו את הכותל ובו' בסיוון באו המוני בית ישראל לתפילת וותיקין. הייתה לי בפעם הראשונה הרגשה שאני לא בא לבד, הייתה לי הרגשה שהנשמות של הסבים שלי, של דורות, באים איתי, הייתה לי הרגשה שהתכנסו שם דורות של תפילות, של ציפיות, של דרכי חיים, של מסירות נפש, של יראת שמים, של כאלו שנעקדו על קידוש ה', כל אלה באו איתנו. זה הלב של הכל, זה המעיין של הכל, זה הלב של כלל ישראל, לב האומה. המערביות של המשכן, של השכינה, כל הלבבות של ישראל נמצאים שם, פועמים שם. צריך אזניים לזה, צריך לשמוע את זה, צריך לראות את זה, ושם אנו נטהרים.

פעם באתי עם הרצי"ה זצ"ל לכותל והוא אמר: "זה כמו מקווה". אני חושב שהוא התכוון למקווה ישראל ה', זה המקווה שלנו, שם אנו נטהרים בטהרת האומה כולה, מתקשרים אל דורות שהיו, שהווים ושיהיו, שם האומה חייה. כמובן, גם התפילה הפרטית שלנו עולה שם, גם הפרוטה שלי מתקבלת, אך היא מצטרפת לחשבון גדול, כי הכותל הזה ראה אותנו כשהיינו זקופים, ראה אותנו וליווה אותנו בחורבנו, ויראה אותנו בעזרת ה' בתקומתנו השלמה.

שריד החיים האלוקיים

הרב אלי בזק

רבנו הרצי"ה כתב מאמר שנקרא "מאחר כתלנו" (לנתיבות ישראל א עמ' כב), ושם הטביע את הפתגם שאחר-כך, במלחמת ששת הימים, הפך לשיר, וכיון שכך, כבר לא חושבים או לא מנסין להבין מה בעצם נאמר שם. נתבונן במה שכתב ומתוך כך ניכנס להמשך הדברים.

"יש לבבות ויש לבבות. יש ליבות-אדם ויש ליבות-אבנים.

ויש אבנים ויש אבנים. יש אבני דומה ויש אבנים - לבבות".

יש ליבות אדם ויש ליבות אבנים - יש לב של אדם, "לב יודע מרת נפשו" (משלי יד י), הלב מרגיש את העולם הפנימי של כל איש ואיש, כל אחד הוא עולם שלם, עם הרגשות שלו, המחשבות שלו, הדאגות שלו והשמחות שלו. יש מי שיש לו לב אדם הוא מרגיש את האדם, מרגיש שהוא עולם מלא, אך מי שיש לו לב אבן, כלומר אדם כללי, כמו מושל או מפקד, שיש לו כוח גדול מאוד והאנשים הם עבורו כוח פועל והוא משעבד אותם לתוכנית הכללית בלי להתחשב ברגשותיהם ותחושותיהם, בלי להיכנס לעולמם הפרטי.

לכאורה, אם אדם הוא בעל רגש עמוק והבנה עדינה ורגישה לנפש האדם, אם הוא בעל לב אדם, אז הוא יכול להיות אדם פרטי אבל לא יכול לנהל מערכות אדירות של אלפי אנשים, של מאות אלפי אנשים. בשביל לנהל מערכות כאלו צריך לב אבן, צריך לבטל את הרגש ולהסתכל על הכל בצורה סטטיסטית.

יש אבנים ויש אבנים. יש אבני דומה - כלומר אבן, זה היסוד שנימצא בכל מרחבי היקום, זה בעצם נוכח במרחבי אין קץ של כל הגלקסיות, של כל מיליארדי הכוכבים ושל אבק הכוכבים. אבן שותקת מכיוון שאינה יכולה לבטא, אין אפשרות לבטא ולהביע את מרחבי האין קץ של הדומם. הדומם שותק מפני שהוא שייך לכלליות כל כך גדולה שאין אפשרות לבטא אותה ולגלות אותה במקום מסוים, בנקודה מרוכזת.

יש אבנים לבבות - יש מציאות כזאת שהאבנים האלו שהם היסוד של כל היקום הם לבבות, יש להם כוח חודר שמתגלה בנפש, מתגלה בתוך החיים, שמופיע

ומגלה את הסוד הנורא שבדממת האבנים. זה בעצם המקור לכלליות החודרת לעומק הפרטיות, מידתו של דוד מלך ישראל, שלא נעזר בדינא דמלכותא דינא, לא פרץ גדר לעשות לו דרך כדין המלך שיכול לפרוץ את רשות הפרט, לבטל אותה מפני האינטרס הכללי (ע' ב"ק ס ע"ב). זה המקור של מלכות ישראל, כמו שאומר הרמב"ם (הלכות ת"ת ג א): "בשלושה כתרים נכתרו ישראל - כתר תורה, וכתר כהונה, וכתר מלכות. כתר כהונה - זכה בו אהרון, שנאמר: 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם'. כתר מלכות - זכה בו דוד, שנאמר: 'זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי' וכו'. אם כן, כשם שהכהנים מברכים "אשר קידשנו בקדושתנו של אהרון", כך מלכי ישראל מקודשים בקדושת דוד, הרמב"ם ממש מקיש אותם זה לזה. דוד הוא המלכות המקורית, ומלכות ישראל יש לה סגולה של אבנים, יש לה לב של אבן, היסוד הכי כללי שדבק ממקור אין סוף, "לך דומיה תהילה" (תהילים סה ב), הדממה שהיא השבח העליון ביותר, "סמא דכולא - משתוקא" (מגילה יח ע"א), השתיקה זה הסממן הכי עליון של השבח. מצד שני, דוד המלך הוא מלא הרגשה חודרת בכל נבכי נפש האדם, הרי ספר תהילים מלווה את עם ישראל בכל המצבים. זהו הייחוד הפלאי של דוד וזרעו, אישות כללית החודרת לכל נפש פרטית.

ממשיך רבנו וכותב: "כמו ישראל 'לב האומות', לב האדם, כן הארץ ומקום-קודשה בקרבה - 'לב העולם' ולבם של ישראל. ומכל קצות הארץ, ומכל פינות העולם, גם מכל תפוצות הגולה, זרמות ועולות שפעות ה'עבודה שבלב' דרך נקודת-המרכז של הארץ, דרך העיר הזאת ודרך הבית הזה. וכן האבנים האלה, שארית פליטת הר ביתנו, שהם לנו 'בקדושתם אף-על-פי שהם שוממים', כי 'שכינה ללא זה מעולם מכותל מערבי, ורוח אלוהים חיים קדוש ישראל, המשכין שמו שם, לעולם מרחף הוא עליהם ומחיה אותם בחביון-עוזו בכל מעבה ערמות עפר רקבון ההרס, - האבנים האלה לבבות הם לנו!".

כלומר, העבודה שבלב זה עניין פרטי, סובייקטיבי, האדם מתרכז בעולמו שלו. התפילה היא חיי שעה לעומת התורה שהיא חיי עולם (ע' שבת י ע"א), בתורה אנו משתלים להיות כמה שיותר קרובים לאמת האובייקטיבית, אך בתפילה האדם צריך למצוא את ההזדהות, את הרגש הפנימי שלו, את ההשתתפות של הרצון, את התעלות הרצון לרצות את מה שהקב"ה רוצה עכשיו, להזדהות ממש, זה דבר סובייקטיבי. ומה ערכה האמתי של התפילה הסובייקטיבית? לכאורה זו הופעה אמיתית של אדם מדמיון לעצמו, יש היום מושג שנקרא 'דמיון מודרך', האדם חי בתוך עולם של דמיון ויוצר לעצמו בועה אבל הכל זה הזיה.

אך לא כן התפילות. כל התפילות עולות, אנו מתפללים אל ה' דרך ארץ ישראל, דרך המקום הזה, דרך הבית הזה, כלומר, דרך אותו המקום שהוא אבן בניה בעלת לב, אבן שיש בה את היסוד הכללי הנורא של מרחבי אין קץ, שלא ניתן לבטא, ויחד עם זה הכללות הזאת מתקשרת אל הלב, אל העבודה של הלב. לכן כל העבודה שבלב אין לה שום ערך אלא אם כן היא מכוונת לכאן. מתוך הסגולה המיוחדת האדירה הצפונה בנקודת החיבור הזו של הכללות העליונה והפרטות החודרת, כל העבודות שבלב עולות למעלה ופועלות משהו ממשי במהלך הנצח האלוקי, בהווייה, בהיסטוריה ובכל המציאות כולה.

השארית של כל זה אלו האבנים הללו. זה ההבדל בין הר הבית לבין הכותל המערבי, כי הר הבית הוא מקום החורבן והכותל המערבי הוא מקום השארית. כלומר קדושת הר הבית היא קדושה בלתי מושגת, מקום המקדש הוא קדוש מלפני בריאת העולם, ולא היה נודע, כמו שאומר הכוזרי, עד שארוונה היה חורש את השדה הזה כאילו זה שדה רגיל, ואף שישראל נמצאים מאות שנים בארץ ישראל זה לא היה נודע, מפני שקדושת המקום אינה מושגת לנו, היא קודמת לכל המציאות כולה.

אך מה שנבנה על פי המצווה האלוקית על-ידי כל ישראל כן מושג לנו. הבית והאבנים הללו שנבנו הם סדר התגלות הסוד הנורא. הסוד הנורא הזה מתגלה על-ידי הבניין הזה, הסדר הזה והחוקים הללו. כמו שהכוזרי אומר ששני עמודי התורה התקיימו במשכן ולכן התקיימו גם במקדש. מהם שני העמודים הללו? העמוד הראשון הוא המצווה המפורשת מאת האלוקים, כלומר כל מה שנעשה על פי הציווי האלוקי בדיוק, ולא לחינם התורה חוזרת פעמים רבות בפרשת ויקהל על הביטוי "כאשר ציווה ה' את משה", והעמוד השני זה החשק של עם ישראל, "ויקחו לי תרומה" (שמות כה ב), התרומה, הרצון של עם ישראל. וכששני העמודים הללו נשלמו, הרצון והמצווה, אז יש שכינה, אז מתגלה הסוד, הסוד של הכללות – שזה המצווה הגזורה מהחכמה האין סופית, המצווה שאין בה שום סברה, כמו שאומר הכוזרי שאין שום סברה במקדש והאומנות הייתה לבצע את הציווי בדיוק כמו שניצטוו, וזה היסוד של האבן, של הדומיה, של הבלתי מושג, של החכמה האין סופית. ועם כל זה – "מאת כל איש אשר ידבנו ליבו תקחו את תרומתי" (שם), תרומה, חשק, נדיבות הלב, הרצון של עם ישראל, כי "האבנים האלה לבבות הם לנו".

לכן, שארית הגילוי של האבנים שהם לבבות זה הכותל המערבי, ומה שמעבר לכותל המערבי לא מושג לנו ומי שמוליך את הציבור לשם גורם לכך שיהיה חושך גמור בלבבות, כי כשאדם נמצא במקום שלא מושג לו, העיניים שלו נעצמות, כי אור

מסנוור גורם לעצימת העיניים, וכאשר עוצמים את העיניים האדם שבוי בדמיונות העולים בלבבו וזה אסון בשבילנו.

כל הגילוי המתגלה מתוך האבנים, הדומיה, הלבבות הפועמים, זה מה שנשאר לנו בכותל המערבי, זוהי ההכרזה שלנו, ומבלעדיה אין שם אלא הזיה, דמיון, מושגים סובייקטיביים חלשים ועלובים שלא מחזקים אותנו אלא מפוררים את הכח העצום של הקודש בישראל, את הכח שיכול באמת לרומם את האומה בשעה קשה זו ולתת לה זרם של חיים, של תקווה, של וודאות, של עידון.

בתפילה לפני אמירת הקרבנות אנו מבקשים: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתרחם עלינו ותמחל לנו על כל חטאתינו ותכפר לנו את כל עוונותינו ותסלח לכל פשעינו ותבנה בית המקדש במהרה בימינו". הרב מסביר בספרו עולת ראיה (א עמ' קכז) את הבקשה לבניין בית המקדש:

"ההכרה באה, שכל הקלקולים הפרטיים באים רק מחסרונה של הארת החיים הכלליים. חרבן בית המקדש, שנטל כבוד מבית חיינו". כבוד זה הופעה, וכשנחרב הבית, כשנחרב הבניין הזה שנבנה בסדר המדויק על-פי עצת ה', על פי חכמה אלוקית, אז נוטל כבוד, הופעה, מבית חיינו, משורש החיים שלנו.

"הוא הוא הגורם שעולמנו נחשך, והנשמות סובלות מצרים ומחשכים, ועל כן באים הגרעונות הנוראים, המסבבים כל חטא, כל עון וכל פשע. על כן מוכרחת היא הנשמה הישראלית לבקש את תקונה בשרשה, יוחזר כבוד ד' על מכונו, יגלה הדר הקדש וזיוו בעולם, והכל ישוב על מכונו".

הכל תלוי בהארת החיים הכלליים. הרב מגדיר שבניין בית המקדש פירושו הארת החיים הכלליים. החיות הכללית שלנו היא שמבדילה אותנו מכל האומות. וכך הרב כותב באורות (אורות ישראל ה):

"ראויה היא האנושיות שתתאחד כולה למשפחה אחת, וחדלו אז כל התגרות וכל המדות הרעות היוצאות מחילוקי עמים וגבולותיהם". כלומר, הלאומיות כפי שהיא מושרשת אצל אומות העולם היא השורש לכל המידות הרעות, כי התפיסה היא שפרט לא יכול להיות יותר מהכלל והכלל, החיים האנושיים, מושתתים על קנאה, שנאה ותחרות. כל עניין החיים הלאומיים זה להתגבר ולעמוד כנגד האויבים, לדכא את כל מי שמפריע לאינטרסים של העם, ולהפקיר את דמו של כל מי שלא נמצא בעם הזה. זוהי הלאומיות הטבעית שהעולם מייצר מעצם החיים הטבעיים של

המקדש. במקום הזה מתגלה תוכן חיינו, שהרי כמו מקום המקדש גם ישראל קדמו לעולם (תנא דבי אליהו יד), אך הגילוי תלוי בבניין שאנו בונים, על-פי הציווי האלוהי.

אם כן, כל הכאבים שלנו נובעים מסיבה אחת – מחוסר הארת החיים הכלליים. אם היינו יכולים לזכות לכך שיתגלו ויופיעו ערך חיינו הכלליים, ממילא כל אחד ואחד מישראל היה מרגיש את הזכות האדירה להיות שייך לאומה הזו, ואת כל מה שהיה יכול לעשות למען אימוצה ושכלולה של האומה היה עושה לפי כישרונותיו וכוחותיו בחשק אדיר ובאהבה עצומה. אך במצב שלנו, כמו שהרב אומר באורות התחיה (פרק ה), שהקשר שלנו לחיים האמתיים נחסר מאתנו כבר אלפי שנים, קשה מאוד להשיג את זה, והכוזרי, שמסביר את עניין הקרבנות על פי העיקרון שעניינו של הקרבן הוא לאפשר את גילוי החיות האלוהית של האומה החיה האלוהית, שיתגלה החום של החיות האדירה הזו ששורה בכלל ישראל ולכן האש יורדת מן השמים, לאחר כל ההסבר הזה הוא אומר שכל מה שהסביר היה רק כדי להסיר מחשבות שליליות, להסיר מחשבות של הגשמה, הקטנה והחשכה, שהרי באמת קשה להבין מהי עבודת הקרבנות וזה מצויר כדבר פרימיטיבי נמוך ומגושם, לכן צריך להתמודד עם זה, אך בוודאי שהמדרגה היותר עליונה היא להבין שאיננו לא מבינים כלל, שאין לנו יכולת להשיג את הדבר הזה. כי באמת, מי שבא לבית המקדש חשב שזה המקום הכי רחוק מתוכן רוחני כלשהו, מה שהוא ראה מול עיניו זה בית מטבחיים, הוא ראה איך שוחטים, חותכים, מחלקים, שורפים ומטגנים. ומי שראה את כל זה, זה באמת היה נראה לו כדבר רחוק לגמרי מרוחניות, אך מי שבא ידע את האמת מפני שידע את התוצאה, את מה שטמון בזה, שהרי מי שהקריב קרבן הרגיש איך הוא מתעלה למרומים. לכן גם מי שהקריב קרבן צריך ללון בירושלים, בגלל שכשהיו לנים בירושלים היו חולמים חלומות גדולים ונשגבים מרוב הגובה שהגיעו אליו בהקרבת הקרבן. אז אף-על-פי שלמראה עיניים בית המקדש היה נראה כך, מי שידע את המראה הפנימי של הדבר, מתוך כך באה לו ההאצה הגדולה למקדש. אך אנו, שגלינו והתרחקנו מעל אדמתנו, התרחקנו מהמציאות שהייתה כשהיינו על אדמתנו, אין לנו שום מושג מהם החיים האלה.

כמו-כן, הרב כותב לרצי"ה שאחרי כל מה שאנו מנסים לרומם את הנבואה אנו צריכים לזכור שההבנה שלנו בנבואה זה כמו ההבנה שלנו בהקב"ה, לא פחות ולא יותר, איננו מבינים כלום. כל האחיזה שלנו בחיים האלה זה רק על-פי השריד שנותר לנו בהשגחה אלוהית מיוחדת. ישנם שרידים של הלכות התלויות בארץ ובמקדש, שהרב מסביר בפרק ה באורות התחיה שבזכותם אנו קשורים לחיינו השלמים. מה

התקמות חיים חברתיים. הלאומיות הזו היא סיבת כל המידות הרעות, כי לכל המידות הרעות יש שורש, הן נובעות מזה שהכלל מושחת, ואם הכלל מושחת אז הפרט לא יכול להיות יותר טוב ממנו, ולכן גם אם הוא עושה חסד, "חסד לאומים חטאת" (משלי יד), בסופו של דבר יש אינטרס שמסתתר שם, יש דאגה פרטית שמוצאת לה פורקן, מוצאת לה דרך באופן כזה.

לכן אנחנו זקוקים להתגלות החיים הלאומיים שלנו, החיים הלאומיים שלנו הם יצירה אלוהית, "עם זו יצרתי לי" (ישעיה מג כא), לא נוצרנו על-ידי הטבע אלא על-ידי הנס, ובחג הסוכות אנו שרויים בתוך נס, כל רגע ורגע זה דור המדבר, אם כן כשהזהות הכללית שלנו, כשהלאומיות שלנו, מאירה, מתגלית, היא מיישרת את הלבבות ולכן כשאנו שואפים לתיקון כל העיוותים, "תמחל.. ותכפר.. ותסלח..". אז מגיעים בסוף אל "ותבנה בית המקדש במהרה בימינו".

מסביר הרב שכל הסיבוכים נובעים מחסרון בהכרת החיים הכלליים, אין אנו מבינים מה חיינו, מה ההווה הנבדלת הזו שנקראת עם ישראל, מהם החיים החברתיים האלה. ואין הכוונה רק לעם ישראל בתור אמונה, רק במה שמעבר לחיים, במה ששייך לעולם הבא, אלא הכוונה גם לעם ישראל בתור ישות אחרת בעולם הזה, בתור חברתיות שונה, חברתיות שמושבתת על התעלות הנשמה אל הדבקות האלוהית העליונה, ולכן היא צריכה את כל הכלל, את כל החברתיות כולה.

אם כן, מה שחסר לנו זו ההארה של החיים הכלליים, שהסוד הזה, שהישות הכללית הנבדלת הזו, תתגלה ותצא לפועל ותשפיע.

זה עניינו של המקדש, התגלות החיים הכלליים. אמנם חיינו הכלליים הם טבעיים ונראים כלפי חוץ כמו של עם אחר, בדיוק כשם שהאדם הוא בעל גוף ובעל צרכים גופניים ולכאורה אפשר להכניס אותו בקטגוריה אחת עם כל בעלי החיים כיצור שניזון, מתפתח, מוליד, חי בעולם, מתקיים ושורד, ורק כאשר נעמיק נגלה שבעצם כל המציאות החיצונית הזאת נושאת בקרבה דרגה חדשה לגמרי, מציאות אחרת לחלוטין, זה רק נעל שמאפשרת לרגל של הענק הזה להתייבץ במציאות, כמו שאומר נפש-החיים שהנשמה שנכנסת בגוף זה כמו רגל בתוך נעל.

כמו האדם ביחס לבעלי חיים, כך עם ישראל ביחס לאומות. צריך להתגלות שהעם הזה, אף-על-פי שבפועל יש בו דברים רבים הדומים לשאר האומות, שהרי התפקוד המעשי הוא כשל שאר העמים, מכל מקום צריכה להיות נקודת גילוי, התפרצות הסוד. המקום של הגילוי הזה הוא במקום הארת החיים הכללית שלנו, במקום

נישאר לנו מהלכות התלויות בארץ ובמקדש? הכל דרבנן, מנהג חסידות, מפרישים ובעצם מחללים הכל על שווה פרוטה, אין לנו שום דבר, זה לא ממשי, זו אחיזה כלשהי שלאדם גס נראית שום דבר. אבל באמת שם החיים שלנו פועמים, שם, בשרידים האלה, נמצאים חיינו, כי הקשר שלנו אל החיים האמתיים של ישראל לא ימצא את דרכו דרך דמיון, דרך ניסיון הבנה שלנו, אין לנו שום דרך להגיע לשם, השערים נעולים בפנינו. אנו קשורים לשם רק על-ידי מה שהקב"ה מקשר אותנו לשם על-ידי השרידים שנשארו לנו מההלכות התלויות בארץ ומההלכות התלויות במקדש - ההירות במקדש, האבל על המקדש, כל הדינים של שלושת השבועות של תשעת הימים זה מה שנשאר לנו ובזה אנו קשורים למקדש.

המציאות הממשית של הכותל, של השריד, זה הקשר שלנו. על-פי עצת ה' הוא לא נחרב, ולמרות כל ההתקפות וכל הניסיונות למחוק את שם ישראל מכל האזור ומכל המקום נישאר הכותל כמו שאומר הרצי"ה (לנתיבות ישראל א כב): "חסון ותקיף בכוחו-האיתנים לאלוקיו, מחזיק הוא את עמדתו בכל חליפות מערכות הדורות וקורותיהם, בכל התמורות והשינויים, החלחלות והזעזועים, הבאים עלי ארץ ודריה, - אשר הוא בתוכם ואיתם. וגם אם קלון החורבן מכסה את מראהו, גם אם אותות ההרס בולטים מעל גביו, ועננות השיממון, מאפילות את זהרו, גם אם בסיבכי מבואות אפלים ומטונפים מוסתר הוא מעין רואים, וגם אם נדחק ונלחץ הוא מתגרת יד שכניו המקיפים אותו מכל צד, להסיג את גבולו, לדכאהו ולבלוע את נחלתו, - כחלמיש-צור ניצב הוא על משמרתו, מבלי מוש ומבלי היפגם בקרבו גאונו הפנימי, תמים ונאדר בעוז עצמיותו, המתגלה לבעל עינא פקיא גם בעד כל אלה וגם על-ידי כל אלה".

הכותל הוא שריד בית מקדשינו, זה השריד, החיבור שלנו, זה אמנם קו דק אבל זה קו חי. זה כמו שאומר הכוזרי שרקב עצמות מפוזרות שלא רואים בהם שום צורה הרבה יותר קרובים לאדם מאשר פסל יפה תואר שמראה פרצוף של אדם, ידיים, הכל מחוטב יפה, אך מעולם לא היה בו רוח חיים. אין בו שום קשר לאדם. אפשר לעסוק בכל מיני דברים יפים, לצייר ולפתח, אבל כל אלו פסלים מתים לעומת הכותל החי שהוא שריד בית מקדשינו, השריד שעל ידו ה' נתן לנו קשר להווייה הנישגבת הזאת שאנו כל כך צריכים. כל מי שהולך לכותל הולך למקום שבו הזהות הקולקטיבית האצילית האלוקית שלנו, שם הוא חי, משם הוא מקבל ריכוך לכל הקושי, לכל הצרות, לכל המידות, ולכל הקטנות. משם מקבלים עידוד, חוזק, תוקף ותקווה, שם נמצא כל תיקון העולם ורוממות קרנם של ישראל. שם זה נמצא

באמת, לא בדמיון, לא בהזיות ולא במושגים סובייקטיביים אנושיים.

אסור לנו ח"ו להפנות עורף אל הכותל. כשרבנו הרצי"ה היה נפרד מהכותל היה הולך אחורה ואומר בקול גדול: "הנה זה עומד אחר כתלינו" והיה מצביע על הכותל. מי זה עומד אחר כתלינו? "זה", האבנים האלו, זו ההשגחה האלוקית המיוחדת שהכותל הזה יוותר על מקומו, שיישאר לנו שריד אחיזה בשרש חיינו, כך ידענו מאז ומעולם, וכל פטפוטים של ארכיאולוגים לא יעזרו כלום. זו חציפות ורשעות לומר משהו על הכותל, הכותל זה שריד בית מקדשינו, היחיד שידעו כל גאוני ישראל מאז ומעולם ודבקו בו ואנו לא נכניס שום פקפוק בנפשנו בגלל סברות כרס. אף-על-פי שיש להם המון זכויות פה הם מפסידים את כל זכויותיהם בגלל הפקפוקים האלו. זה מקום חיינו, זו האחיזה האמתית שלנו וכל השאר זה דמיון חולף, הזיה, זה הקשר האמתי, החוק האלוקי שהולך אתנו כל ההיסטוריה ועל ידו אנחנו נחיה בקרבינו את זרם חיינו הכלליים, שהם לא לבבות אבנים אלא לבבות, כלליות מלאה חיים החודרת לכל העבודות שבלב בכל מקום, בארץ ובעולם. מתוך זה ימלאו חיים אמתיים כל המחשבות, כל הרעיונות, כל הדמיונות וכל העולמות האישיים וכל אחד ואחד ידע שהוא פועל עם אל, שהוא לא שרוי בעולם דמיוני אלא שהוא באמת מצטרף לבניין הגדול של בניין ארץ ישראל, תקומת האומה, חזרת חייה הגשמיים והרוחניים, חייה האידיאלים והנבואיים, לדורות עולם לבניין שלם במהרה בימינו אמן.

לתוקף קדושת הכותל המערבי

הרב שלמה הכהן אבינר

א. כאשר מדברים על הכותל המערבי, מדברים בחדת קודש, כמו המהרי"ל דיסקין שלא העז כלל לגשת אליו, או כמו רבנו הרב צבי יהודה שהתפלל שם רק בהזדמנויות מיוחדות בעלות ערך של קדושה ואז רעד שם מרוב חרדת קודש, וכן רעד כשעתיים אחרי שחזר הביתה.

ב. קל וחומר שאין מעליבים אותו באמירה שהוא פחות מהר הבית. הכותל בדורו כמקדש בדורו. עתה הכותל המערבי הוא המקדש שלנו.

ג. הכותל המערבי, מלבד היותו חומת הר הבית, גם התקדש על ידי תפילותיהם של ישראל, מסירות נפשם של ישראל וגעגועיהם הטהורים של ישראל, כך שהוא בית-הכנסת הכי מקודש של עם ישראל.

ד. שכינה לא זזה מהכותל המערבי, לא נאמר על כותל בית המקדש, אלא על הכותל שלנו, כפי שהוכיחו חכמי ישראל. דיון היסטורי-לאומי-פולמוסי-מאבקי לא צריך להידחף לדון בעניינים של הלכה ואמונה, אלא לעמוד בענווה במקומו. אם לא כן, אז גם את ערכו המיוחד הוא יאבד.

ה. הר הבית מעולם לא היה מקום תפילה או מקום טכסים דתיים שונים, ואסור היה להיכנס בו למטרה אחרת מאשר עבודת המקדש או בניין המקדש. ומרן הרב קוק ראה בעיני רוחו, כמובא בשו"ת מלכי בקודש, חזון גדול של בית כנסת משותף לאומה כולה סמוך להר הבית בכותל המערבי.

ו. הלכות הר הבית אינן שייכות לפסיקה של רב פלוני או אלמוני אלא לרבנות הראשית לישראל הכלל ישראלית, והכרעתה שאסור להיכנס אינה חוות דעת בעלמא שכל אחד רשאי לדחותה, אלא החלטה סופית של השופט אשר יהיה בימים ההם.

ז. מקום המקדש והר הבית אינו עניין של כיבוש לאומי, נוכחות והתיישבות, ככל שאר ארץ ישראל, אלא כשמו, המקום של המקדש וההר של הבית, וכל עניינו הוא קודש עליון של השראת השכינה.

ח. הכותל המערבי הוא הפרוזדור ובית-המקדש הוא הטרקלין, ואין דרך להגיע לטרקלין אלא דרך הפרוזדור, ומיליוני האורות שבטרקלין מאירים בפרוזדור.

גדולי ישראל והכותל המערבי

הרב מרדכי ציון

כשאני הקטן מגיע לכותל המערבי, בעיניי חרדת קודש של גדולי ישראל לפני המקום שלא זזה ממנה השכינה (שמות רבה ב).

הרי חז"ל אמרו (שיר השירים ב, ט): "הנה זה עומד אחר כותלנו", אחר הכותל המערבי שנשבע הקב"ה שאינו חרב לעולם. והמתפלל במקום מקודש זה כמתפלל לפני כיסא הכבוד, שמשם פתח פתוח לרווחה לשמוע ולקבל תפילתם של ישראל, כמו שנאמר (בראשית כח, יז), "אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים".

ולכן מנהג שלומי אמוני ישראל שמתפללים ושופכים צקון לחשם ורחשם ליד הכותל המערבי, שהוא שריד בית מקדשנו, ואשר נוסד על ידי דוד ושלמה. וקדושת המקום גורמת לבאים בחצרות ד' להתעורר בהתלהבות קודש ברשפי אש שלהבת י-ה, ולהתפלל בכוונה, באימה ובריאה. ואשרי המכוון דעתו בתפילה זכה וברה לפני השם יתברך, שאז מובטח הוא שלא תשוב תפילתו ריקם, כמו שנאמר (תהלים י, ז): "תכין לבם תקשיב אזנך", כלומר, אם סייעוהו משמי מרומים לכוון לבו בתפילתו, אז ודא שאוזני ד' כביכול קשובת לקול תחינתו (דברי הג"ר עובדיה יוסף שמובא בס' ילקוט יוסף ח"ה - מועדים עמ' תקפט-תקצ, חז"ע - ד' תעניות עמ' תמא-תנח וגם בס' נתיב בינה ח"ג עמ' 589-588).

לכן גדולי ישראל באו לכותל המערבי מלאי חרדת קודש.

מהרי"ל דיסקין

המהרי"ל דיסקין היה מקפיד על אנשים שהזכירו את הכותל המערבי בשם "כותל", שהרי בעוון שני דברים עמי הארץ מתים, ואחד מהם על שקוראים לארון קודש ארנא (שבת לב, א. ס' תועפות ראם עמ' 137). ומובא בחכו ממתקים ח"א עמ' נח הערה טו. תל תלפיות עמ' לא).

ונשאל הגרש"ז אוירבך אם מותר להתקרב קרוב לכותל המערבי, ואמר: "רק הגאון

רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל הגאב"ד דבריסק, נזהר היה בריחוק פ"ו אמה מהכותל, ואף לפני כן הלך לטבול במעיין השילוח. פעם אמרו לרבי יהושע לייב שיש חורים בכותל, וכל כולו נזדעזע ששמע על כך. ואמר הגרש"ז, שאין שום צורך להחמיר, והפטיר: "קודם כל שתרעדנה כל עצמותינו כשנראה שיש חורים בכותל" (חכו ממתקים ח"א עמ' נח).

כשהגיע הרב מבריסק, הגרי"ז סולוביצ'יק, לירושלים, נפגש עם הגרי"מ חרל"פ כדי לברר אודות מנהגי השרף מבריסק. כשנפגשו, שאל הגרי"ז את הג"ר חרל"פ, מדוע לא הלך המהרי"ל דיסקין אל הכותל המערבי שריד בית מקדשנו? השיבו הג"ר חרל"פ, שבצעירותו כאשר שאל בעצמו את המהרי"ל על כך, קרא לו המהרי"ל לחלון ביתו והראה לו את מקום המקדש שנשקף מחלוננו, ואז החל להזיל דמעות. אמר הג"ר חרל"פ שבאותו רגע הבין שאם רק מרחוק המהרי"ל מזיל דמעות, מי יודע מה היה קורה לו היה מגיע ממש לכותל (שירת הי"ם עמ' 426).

בשו"ת תשובות והנהגות (א, שלא) מסופר על הרב י"ל דיסקין שלא הלך לכותל המערבי כלל, ואין בידינו בזה טעם ברור. יש אומרים שחשש שהכותל הוא חומת העזרה כשיטת הרדב"ז וא"כ אנו נכנסים למקום הר הבית, אבל זקני ירושלים מעידים שאמר פעם שאינו יכול ללכת שמא מרוב צער עלול הוא להתעלף.

אפשר שזו כוונת הג"ר משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב ס' קיג) שכתב, שאמרו על הגרי"ז מבריסק זצ"ל שלא הלך אל הכותל המערבי מחשש טומאה, ותמה על כך, שהרי המקום שמתפללים שם הוא קבלה מדורות רבותינו הראשונים שמותר לילך לשם ואין שייך לחלוק עליהם.

קדושת הכותל המערבי בערה בנשמתו של המהרי"ל דיסקין, האם גם אנו מתייחסים אל הכותל המערבי בחרדת קודש כמו שצריך?

החזון איש

בביקור הראשון בירושלים בשנת ת"ש, החזון איש ביקר בביתו של הגרי"מ טוקוצינסקי ביום שבת קודש ושוחחו ביניהם על דבר החשש של ביקור ליד הכותל המערבי. הג"ר טוקוצינסקי הסביר לחזו"א את עמדתו כן לבקר אך לא להכניס את הידיים בכותל ואכן למחרת ביום ראשון ביקר הגאון חזו"א ליד הכותל המערבי והזהיר את מלויו לא

להכניס את הידיים לכותל (עיר הקודש והמקדש ח"א עמ' 19. חכו ממתקים ח"א עמ' נט הערה טז). וכן ראיתי שאמר הג"ר ח קניבסקי בשם החזו"א שנכון להיזהר שלא להכניס את ידיו בין אבני הכותל כיון שהוא כותל הר הבית (הוראות והנהגות מן החזון איש עמ' קיח נדפס בספר אגרות וכתבים דרך אמונה).

לפני ביקורו בכותל המערבי, החזו"א התייעץ עם הגרי"מ ט משום קדושתו, האם גם אנו מתייחסים אל הכותל המערבי בחרדת קודש כמו שצריך?

הגרי"ש אלישיב

פעם נשאל הגרי"ש אלישיב: "מי שיש לו שני אפשרויות היכן להתפלל - מצד אחד או במערת המכפלה שהוא מקום מוחלט או במקום קבר רחל, שעליו כתוב 'הוא מצבת קבורת רחל עד היום', שפירושו שכלל ישראל יוכלו להתפלל על קברה תמיד, ומצד שני יכול ללכת לכותל המערבי, אשר מעולם לא זזה משם שכינה, היכן עדיף להתפלל?"

השיב: "בכותל המערבי יש השארת השכינה, וזה עדיף לתפילה".

ושאלו: "ידוע בשם בעל הלשם שבו ואחלמה זי"ע סבו של הגרי"ש"א שיש השארת השכינה מיוחדת במקום קבר רחל עד היום הזה?" השיב: "בכותל כל שכן שיש השראת השכינה עד היום הזה" (וישמע משה ח"ב עמ' נד-נה).

פעם אחרת, כששאלוהו על ביקור בקבר רשב"י במירון, השיב שעדיף להתפלל בכותל. ושאלוהו על כך שה"לשם" (סבו) אומר (בשם הגר"א) שהשכינה שורה בקברי צדיקים, והשיב: "זה 'כמו' השראת השכינה, ואילו הכותל זה השראת השכינה ממש".

גם הג"ר אלישיב אמר שעדיף הכותל מקברי אבותיו (פניני תפילה מהרב בן ציון הכהן קוק קיג-קיד). וכשנשאל האם מותר לצאת מארץ ישראל לחו"ל כדי להשתטח על קברי צדיקים, אמר הגרי"ש"א: "איני מבין, הלא יש לך את הכותל המערבי כאן בסמוך, למה לך לנדוד לחו"ל כדי למצוא מקומות קדושים?" (גדולה שמושה להג"ר צבי ויספיש עמ' קמב).

וכן שמענו שכשנשאל אם מותר לנסוע לאומן בראש השנה, השיב: "לך להתפלל בכותל".

והעיר הגרי"ש אלישיב בלשון זו: "מי שיכול ללכת לכותל המערבי פעם בשלושים יום ואינו הולך, דומה למי שיש לו אם זקנה ואינו הולך לבקרה!" (אשרי איש ח"ג עמ' תצו).

בכל שאלה אל הגרי"ש אלישיב בעדיפות תפילה, תשובתו הייתה אחידה: "הכותל המערבי", האם גם אנו מתייחסים אל הכותל המערבי בחרדת קודש כמו שצריך?

השגחה מיוחדת לרחבת הכותל המערבי

יש לסיים בהערה מעניינת מהגרי"מ טוקצינסקי בספרו עיר הקודש והמקדש (ח"א עמ' יד בהערה): "השגחה מיוחדת ראינו גם בנוגע לרחבת הכותל המערבי: שתי פעמים עמדו היהודים לגמור קניית בתי המוגרבים של הסימטאות הצרות שבקרבת הכותל המערבי, כדי להרוס הסמטאות ולהקים על יד הכותל המערבי בית כנסת מרכזי גדול: פעם היה הדבר ע"י סיר מונטיפיורי ששלוחיו גמרו עם ראשי המוגרבים בעלי הבתים של בתי הסימטאות וכמעט שבצעו הקניה, לפתע באה פקודה מגבוה לעקל את האישור, ופעם שניה היה הדבר בקיץ תרע"ד שנוסד ועד לפדיית הסימטאות, ורוב אנשי הועד היו מהחרדים, והעסקן הצבורי מר ענתבי שהיה בתוך הועד קבל הרשיון מהפחה ומהקאדי, ור' צבי אריה שניאורזון (מתלמידי ישיבת עץ חיים) אשר ידע איך להתהלך עם הערבים ועם השיכים היה המתווך העיקרי לקבל חתימת ראשי המוגרבים ואת ההסכמה מ'שיך טהר' ראש השיכים. חברי הועד התחייבו להמציא את סכום הכסף המדובר עד זמן ידוע ולתת לע"ע תחילת פרעון, והכל הלך למישרין, וכשעמדו בחודש אב לאשר את הקניה במשרד הטאבו - הנה פרצה המלחמה העולמית הראשונה, למחרת תשעה באב. דבר זה היה לאות שאין לנו לבנות בית כנסת מרכזי **אחורי כתלנו**, אין אחורי הבית המנוחה והנחלה, ועלינו להיות צופים ומחכים לשוב לתל התלפיות פנימה".

אשרינו שזכינו לכותל המערבי, המקום שלא זזה ממנו השכינה.